

Θα κάνουμε ό,τι είναι απαραίτητο. Ο ιός, το κράτος και εμείς.

Tristan Leoni και Céline Alkamar

Μετάφραση: Ξενιστές καταστάσεων για την άρση της πανδημικής αποξένωσης

Σημείωμα της μετάφρασης

Μεταφράσαμε το κείμενο του Tristan Leoni και της Céline Alkamar ως μια από τις πιο διεισδυτικές αναλύσεις της κρίσης του κορωνοϊού. Βασική αρετή του κειμένου είναι το γεγονός ότι ξεφεύγει από τη συνηθισμένη μονομερή εστίαση στα ζητήματα της καταστολής και της επιτήρησης, προσεγγίζοντας την κρίση συνολικά από τη σκοπιά των **καπιταλιστικών σχέσεων (ανα)παραγωγής**. Επίσης, βρήκαμε πολύ σημαντική τη συνεισφορά του στην κριτική των πολιτικών θέσεων που αυτή την περίοδο κυκλοφορούν εντός της αριστεράς και του α/α χώρου για την υποτιθέμενη έλευση ενός νέου ολοκληρωτικού, δικτατορικού καθεστώτος – χωρίς ταυτόχρονα να παραβλέπει και να υποβαθμίζει το ζήτημα της αξιοποίησης της πανδημίας από το κράτος για την εισαγωγή νέων μεθόδων και τεχνικών επιτήρησης, ελέγχου και καταστολής.

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα σημαντικά σημεία διαφωνίας τα οποία θέλουμε να επισημάνουμε. Το βασικότερο από αυτά αφορά τη θέση του κειμένου ότι η κρίση σηματοδοτεί το τέλος της καπιταλιστικής περιόδου της «παγκοσμιοποίησης» και του «νεοφιλελευθερισμού» και ότι τα καπιταλιστικά κράτη θα κινηθούν προς την επιβολή πολιτικών «προστατευτισμού» και επιστροφής στην «εθνική ανάπτυξη» επί το «οικολογικότερο». Αυτή η, τουλάχιστον αβέβαιη, κατά τη γνώμη μας, θέση πηγάζει από τη λανθασμένη ανάλυση του κειμένου

σχετικά με την πολιτική του καπιταλιστικού κράτους κατά τη «νεοφιλελεύθερη» περίοδο, σύμφωνα με την οποία το «νεοφιλελεύθερο» κράτος ασχολείται αποκλειστικά «με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της πιο ισχυρής μερίδας των καπιταλιστών» και ότι μόνο τώρα αναγκάζεται να κινηθεί προς την «εξασφάλιση της σταθερότητας» και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων «όλων των καπιταλιστών». Το κράτος δεν έπαψε να είναι κατά τη «νεοφιλελεύθερη» περίοδο πολιτική μορφή του κεφαλαίου, δηλαδή κράτος του κεφαλαίου και όχι κράτος μιας συγκεκριμένης μερίδας καπιταλιστών. Συνακόλουθα, ρόλος του παρέμεινε η διευρυμένη αναπαραγωγή της καπιταλιστικής σχέσης, που περιλαμβάνει και την αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης. Ανάλογα με τον ταξικό συσχετισμό δύναμης, ανάλογα με την ιστορία των ταξικών αγώνων και την οικονομική ισχύ κάθε χώρας, διαφοροποιείται και η πολιτική που ακολουθείται για τη διαχείριση της επιδημίας του κορωνοϊού. Γι' αυτό άλλωστε η οικονομική στήριξη των εργαζομένων είναι πιο μεγάλη στη Γαλλία απ' ό,τι στην Ελλάδα, παρότι και εκεί συνδυάζεται με μέτρα απορρύθμισης του εργατικού δικαίου για τη στήριξη της οικονομικής ανάκαμψης.

Επιπλέον, το κείμενο δεν λαμβάνει καθόλου υπόψη τη σχέση του εθνικού κράτους με το διεθνές σύστημα κρατών και δεν τοποθετεί την πολιτική του στο πλαίσιο

του διεθνούς χαρακτήρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Γι' αυτό δεν γίνεται καμιά αναφορά στο γεγονός ότι η κυβέρνηση Μακρόν στοιχίστηκε πίσω από την κυρίαρχη πολιτική εντός της ΕΕ, που προωθείται από τη Γερμανία, όσον αφορά τον δανεισμό των κρατών, το κρατικό έλλειμμα και το χρέος, στη βάση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) και των κανονισμών του. Δεν φαίνεται καθόλου να εγκαταλείπεται το καθεστώς ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων και εμπορευμάτων εντός της ΕΕ, παρά τον προσωρινό περιορισμό του τουρισμού και της μετακίνησης ανθρώπων, σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζει το κείμενο.

Τέλος, δεν συμμεριζόμαστε την απαισιοδοξία του κειμένου ότι αυτό που θα επανεμφανιστεί μετά το τέλος της επιδημίας στη Γαλλία και ευρύτερα δεν θα είναι οι πιο ριζοσπαστικές πλευρές του ταξικού κινήματος των προηγούμενων ετών, αλλά μόνον οι προβληματικότερες και αντιδραστικότερες, δηλαδή οι λαϊκιστικές, εθνικοαναπτυξιακές πολιτικές θέσεις στο εσωτερικό του. Δεν γίνεται σαφές πού ακριβώς στηρίζεται αυτή η τοποθέτηση καθώς το κείμενο αναγνωρίζει ορθώς στην κατακλείδα του ότι «*η όξυνση των οικονομικών προβλημάτων θα οδηγήσει στην όξυνση της ταξικής πάλης, με νέες μορφές*». Αυτό το γεγονός, αντανάκλα, κατά τη γνώμη μας, τη μη διαλεκτική θεώρηση από την πλευρά των συντρόφων τόσο του αντιφατικού χαρακτήρα των πρόσφατων κοινωνικών κινήματων όσο και της σχέσης που υφίσταται ανάμεσα στους καθημερινούς ταξικούς αγώνες και την κομμουνιστική προοπτική.

**Ξενοστές καταστάσεων για την
άρση της πανδημικής αποξένωσης
5/5/2020**

Θα κάνουμε ό,τι είναι απαραίτητο Ο ιός, το κράτος και εμείς

«Η ισότητα και η ελευθερία δεν είναι πολυτέλειες που μπορούμε εύκολα να παραμερίσουμε. Χωρίς αυτές, η τάξη δεν μπορεί να διατηρηθεί χωρίς να βυθιστεί σε αδιανόητο σκοτάδι».

Allan Moore, *V for Vendetta*, 1982

«Δεν θα θυσιάσουμε τίποτα. Ιδιαίτερα το γέλιο, το τραγούδι, τη σκέψη, την αγάπη. Ιδιαίτερα στις κερκίδες, στους συναυλιακούς χώρους, στις γιορτές των καλοκαιρινών βραδιών. Ιδιαίτερα την ελευθερία».

Εμανουέλ Μακρόν, τιτίβισμα στο
Twitter, 11 Μαρτίου 2020

Το ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα έγραφε ένα tweet που μετά από λίγες μέρες θα μπορούσε να έχει υπογραφεί από μια ιδιαίτερα ριζοσπαστική ατομικιστική αναρχική ομάδα προκαλεί έκπληξη. Το πλήγμα του κορωνοϊού στην υφήλιο κλονίζει ορισμένες από τις βεβαιότητές μας. Μας δημιουργεί αμηχανία. Πώς να αντιδράσουμε σε μια παρτίδα με τρεις αντιπάλους: το κράτος, τον πληθυσμό (συμπεριλαμβανομένου του προλεταριάτου) και την επιδημία; Πώς μπορούμε να συμμετέχουμε σε αυτή; Είναι αναγκαίο να συμμετέχουμε; Πρέπει να μείνουμε στο σπίτι μας; Τι να κάνουμε; Τι είδους αλληλεγγύη και «αντίσταση» πρέπει να δείξουμε;

Καταρχάς, δεν πρέπει να χάσουμε τα λογικά μας. Αυτό που είναι σημαντικό στην τρέχουσα συγκυρία δεν είναι τόσο να δείξουμε ότι οι προηγούμενες αναλύσεις μας ήταν σωστές, να αναζητήσουμε και να

βρούμε αυτό που (εκ πρώτης όψεως) επιβεβαιώνει τις θέσεις μας, αλλά να αναγνωρίσουμε ότι κλονίζει τις βεβαιότητές μας, ότι δεν ταιριάζει με αυτές. Να επιδιώξουμε, παρά τη θολούρα και το φαινομενικό χάος, να καταλάβουμε τι συμβαίνει προκειμένου να καταλάβουμε τι έρχεται.

Επιτελικό κράτος ή κράτος που έχει ξεπεράσει τα όρια των δυνατοτήτων του;

Πράγματι, η πανδημία Covid-19 είναι προϊόν του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (αποψίλωση των δασών, αστεακή εξάπλωση, αγροτική έξοδος και συγκέντρωση του πληθυσμού, βιομηχανική κτηνοτροφία, ροές ανθρώπων και εμπορευμάτων, αερομεταφορές κ.λπ.). Στις ευρωπαϊκές χώρες, οξύνεται από τη διάλυση των συστημάτων υγείας ως αποτέλεσμα των διάφορων νεοφιλελεύθερων πολιτικών που ακολουθούνται εδώ και δεκαετίες και τη διαχείρισή τους βάσει του επιχειρηματικού μοντέλου (κερδοφορία, «μηδενικό απόθεμα» και just-in-time παραγωγή). Η περίπτωση της Γαλλίας είναι παραδειγματική από αυτή την άποψη: τον Δεκέμβριο του 2019 ένα πανό σε μια διαδήλωση εργαζομένων στα νοσοκομεία έγραφε: «*Το κράτος μετράει τα χρήματα, εμείς θα μετράμε τους νεκρούς*», και πολύς κόσμος τώρα συνειδητοποιεί ότι αυτό δεν ήταν απλώς ένα σύνθημα.

Τα κείμενα που αναδεικνύουν αυτή την κατάσταση είναι πια αμέτρητα και πολύς κόσμος που ασκούσε ριζοσπαστική κριτική στον καπιταλισμό τη βλέπει τώρα να επιβεβαιώνεται: ο καπιταλισμός είναι υπεύθυνος και ένοχος, είναι *θανατηφόρος*. Κι αν ο ιός δεν είναι αυτός που δημιουργεί την ταξική διαίρεση, χτυπάει πρωτίστως τους προλετάριους, οι οποίοι δεν έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν σε ιδιωτικά, ποιοτικά νοσοκομειακά ιδρύματα.

Οι δηλώσεις της Agnès Buzyn¹ αποκάλυψαν, σε όσους είχαν αμφιβολίες, τον σιχαμερό κυνισμό των κυβερνώντων μας, οι οποίοι είναι έτοιμοι να κάνουν «*ό,τι είναι απαραίτητο*» για να σώσουν την οικονομία, συμπεριλαμβανομένου του να σκοτώσουν δεκάδες χιλιάδες φτωχούς και ηλικιωμένους ανθρώπους (έχοντας χωρίς αμφιβολία την κρυφή ελπίδα ότι θα επιλύσουν ταυτόχρονα το συνταξιοδοτικό ζήτημα). Αλλά το όλο θέμα έχει πάρει τελείως διαφορετικές διαστάσεις. Πέρα από την ανικανότητα της ομάδας του Μακρόν, πρέπει να αναγνωριστεί ότι το γαλλικό κράτος έχει ξεπεραστεί εντελώς από την κατάσταση: δεκαετίες περικοπών των δημόσιων δαπανών αποδίδουν τώρα τους δηλητηριώδεις καρπούς τους.

Οι κυβερνήσεις, που για πολύ καιρό ασχολούνταν αποκλειστικά με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της πιο ισχυρής μερίδας των καπιταλιστών (η οποία είναι όλο και λιγότερο συνδεδεμένη με ένα έθνος-κράτος) λησμόνησαν τον ρόλο του καπιταλιστικού κράτους: τον ρόλο της εξασφάλισης της σταθερότητας σε μια συγκεκριμένη περιοχή προς όφελος όλων των καπιταλιστών, πέραν των επιμέρους συμφερόντων. Η διατήρηση ενός αποτελεσματικού συστήματος υγείας, για παράδειγμα, έχει το πλεονέκτημα ότι προσφέρει στους εργοδότες υγιείς προλετάριους/ες, μείωση των απουσιών από την εργασία και μεγαλύτερη παραγωγικότητα. Αλλά καθώς οι μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι και οι πολυεθνικές δεν έχουν καταφέρει να επιτεθούν άμεσα στο κόστος εργασίας, έχουν πιέσει το κράτος να κάνει φορολογικές μεταρρυθμίσεις προς όφελός τους, να εφαρμόσει πολιτικές μείωσης των δαπανών και των υπηρεσιών

1. (σ.τ.μ.) Υπουργός Υγείας στην κυβέρνηση του Édouard Philippe μέχρι τις 16 Φεβρουαρίου του 2020.

και να επιβάλει κρατήσεις στον έμμεσο μισθό των προλετάρων. Είναι ξεκάθαρο ότι αυτά τα μέτρα έχουν ξεπεράσει τα όρια: ξέραμε ότι ορισμένες φορές μπορεί να έθιγαν τα συμφέροντα των πιο αδύναμων καπιταλιστών (πράγμα που εν μέρει εξηγεί την παρουσία μικρών αφεντικών στα Κίτρινα Γιλέκα) αλλά εδώ βλέπουμε ότι μπορεί να θίξουν τα συμφέροντα των καπιταλιστών ως σύνολο. Συνοδευόμενα από μεγάλες περικοπές, οικονομική φειδώ και φορολογικά δώρα στους πλουσιότερους, είχαν επίσης επιπτώσεις στη (μη-)προετοιμασία για πανδημικές κρίσεις, οι οποίες είχαν προβλεφθεί από πολλές μελέτες εδώ και χρόνια: περικοπές του προϋπολογισμού για ιολογική και βακτηριολογική έρευνα, παραμέληση των εθνικών αποθεμάτων σε μάσκες, φαρμακευτική εξάρτηση από ιδιωτικά εργαστήρια κ.λπ.

Στριμωγμένη από την πανδημία, η κυβέρνηση διστάζει και καθυστερεί να πάρει μέτρα κοινής λογικής που απαιτεί το ιατρικό προσωπικό όπως η καραντίνα (την οποία εισηγούνταν οι επιδημιολόγοι πολύ πριν τις 17 Μαρτίου) και η συμμετοχή των ιδιωτικών νοσοκομειακών ιδρυμάτων (ενώ πολλά από τα στελέχη του συστήματος υγείας ζητούν ακόμη και την επίταξή τους). Για εβδομάδες, η πραγματοποίηση μαζικών τεστ στον πληθυσμό δεν εξετάζεται καν, γιατί, απλούστατα, το κράτος δεν έχει τα μέσα για να το κάνει. Η ίδια καθυστέρηση σημειώθηκε και στις μελέτες για θεραπείες που βασίζονται στη χλωροκίνη, ένα φτηνό φάρμακο που μια μεγάλη μερίδα των γιατρών ζητά να χρησιμοποιηθεί για τη θεραπεία των ασθενών (οι οποίες μελέτες πιθανόν αναβλήθηκαν λόγω της πίεσης που υφίστανται τα εργαστήρια καθώς εργάζονται για το εμβόλιο ή για την παραγωγή πανάκριβων αντι-ικών φαρμάκων). Σε συνδυασμό με τις περικοπές του προϋπολογισμού

για την υγειονομική περίθαλψη, η άρνηση να ληφθούν εγκαίρως μέτρα υπό τον φόβο των επιπτώσεων στην οικονομία οδήγησαν παράδοξα στην οικονομική καταστροφή.

Η κυβέρνηση αναγκάζεται να προσαρμόσει τη στρατηγική της ανάλογα με τις ελλείψεις (σε μάσκες, αλκοολούχα αντισηπτικά διαλύματα, τεστ, κλίνες, νοσηλευτές κ.λπ.). Οι πλουσιότεροι άνθρωποι της Γαλλίας αναγκάζονται να σπεύσουν να σώσουν το Κράτος – όπως ο όμιλος LVHM, που τροποποίησε γρήγορα μέρος της παραγωγής των εργοστασίων καλλυντικών που διαθέτει και άρχισε να παράγει αλκοολούχα τζελ για τα νοσοκομεία, ενώ στη συνέχεια βρήκε επίσης μια βιομηχανία στην Κίνα που ήταν σε θέση να προμηθεύσει μάσκες στη Γαλλία, από τις οποίες προσέφερε ένα αρχικό απόθεμα 10 εκατομμυρίων μασκών στο γαλλικό Υπουργείο Υγείας.

Η κρίση του κορωνοϊού εκθέτει τις αδυναμίες του γαλλικού κράτους. Ανίκανο να διασφαλίσει μία από τις βασικές του λειτουργίες – την προστασία των πολιτών του – αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει αυταρχικές και κατασταλτικές μεθόδους για να κερδίσει χρόνο επιχειρώντας να εφαρμόσει κάτι το ανεφάρμοστο: να θέσει υπό περιορισμό μέρος του πληθυσμού εξαναγκάζοντας το υπόλοιπο να εργάζεται παρά τον κίνδυνο.

Οδεύουμε προς τη Δικτατορία;

«Η δημοκρατία συνίσταται πρώτα από όλα στην εγκαθίδρυση μιας νόμιμης εξουσίας: αποκλειστικά νόμιμης και επομένως κυρίαρχης. Είναι συνεπώς ουσιαστικά ένα σύστημα εξουσίας».

Ζακ Σιράκ, 1977

Οι κανονισμοί της καραντίνας επιβλήθηκαν σε ένα πολύ μεγάλο κομμάτι του πληθυ-

σμού στη Γαλλία τη 17^η Μαρτίου και αυστηροποιήθηκαν μια εβδομάδα αργότερα μέσω της κήρυξης κατάστασης έκτακτης ανάγκης για λόγους δημόσιας υγείας που έδωσε στα εκτελεστικά όργανα έκτακτες εξουσίες για μια περίοδο δύο μηνών. Κατασταλτικά μέτρα λήφθηκαν σε πολλές χώρες του κόσμου· στη Γαλλία, η καραντίνα συνίσταται σε μια σειρά από απαγορεύσεις: απαγόρευση των συναθροίσεων, απαγόρευση εξόδου από τις οικίες και απαγόρευση των μετακινήσεων εντός της χώρας εξαιρουμένων των μετακινήσεων για εργασία, για την προμήθεια των αγαθών πρώτης ανάγκης, για προσωπική άσκηση και περιπάτου. Αυτές οι απαγορεύσεις συνοδεύονται από την απαγόρευση της κυκλοφορίας κατά τις βραδινές ώρες σε ορισμένες πόλεις και υλοποιούνται μέσω της επιβολής προστίμων για την παραβίασή τους² – πρόκειται για έναν μηχανισμό που στη Γαλλία δεν παρεκκλίνει από αυτό που αποκαλείται «κράτος δικαίου» (δηλαδή ότι το κράτος δεν παραβιάζει τους κανόνες δικαίου που έχει το ίδιο θέσει).

---

2. Τα στατιστικά στοιχεία πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη, καθώς όσα στοιχεία δίνονται από την κυβέρνηση εξυπηρετούν επίσης την επικοινωνιακή της πολιτική. Τις πρώτες δύο μέρες, 225.500 πρόστιμα επιβλήθηκαν σε κόσμο που δεν συμμορφωνόταν με την καραντίνα, δηλαδή περίπου 110.000 κάθε μέρα. Αυτός ο αριθμός μπορεί να φαίνεται τεράστιος, αλλά δεν είναι τόσο μεγάλος αν συγκριθεί με τον συνολικό αριθμό των δήμων (36.000) ή με τον αριθμό των προστίμων που επιβάλλονται καθημερινά στους οδηγούς σε κανονικές συνθήκες (74.000 τη μέρα το 2017). Από τις 19 Μαρτίου μέχρι τις 8 Απριλίου επιβλήθηκαν 343.000 νέα πρόστιμα, δηλαδή περίπου 17.000 τη μέρα. Θα έπρεπε να βγει το συμπέρασμα και θα έπρεπε να μας χαροποιήσει ότι η καταστολή είναι έξι φορές λιγότερο αυστηρή απ' ό,τι ήταν αρχικά; Ότι η καταστολή λειτουργεί εκπαιδευτικά; Ότι οι κάτοικοι τη συνηθίζουν, ότι είναι φοβισμένοι ή ότι έχουν συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο;

Δημοσκοπικές έρευνες (που πρέπει να αντιμετωπίζονται με τις συνήθεις επιφυλάξεις) δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια του πρώτου δεκαπενθημέρου της καραντίνας, 93 με 96% του πληθυσμού της Γαλλίας υποστήριζαν τα μέτρα ενώ περισσότερο από το 80% επιθυμούσε την αυστηροποίησή τους (όπως ζητούσαν και πολλοί εργαζόμενοι στην υγεία).³ Πρέπει να αναγνωριστεί ότι μεταξύ των χωρών που υιοθέτησαν τη στρατηγική της καραντίνας, το γαλλικό κράτος δεν είναι πραγματικά το πιο αυστηρό ως προς την εφαρμογή της (αστυνομικά και δικαστικά) και τους περιορισμούς που επιβάλλει – έτσι που αυτό που ορισμένοι αποκαλούν φασιστικό, θεωρείται από άλλους χαλαρό. Και αν η αστυνομία παραμένει αυτό που ήταν, με τους ελέγχους της να στοχεύουν κυρίως τους προλετάριους (και ειδικά τους μετανάστες που δεν προέρχονται από την Ευρώπη) και την αυθαιρεσία της, σε πολλές μικρές και μεσαίες πόλεις προξενεί έκπληξη το γεγονός ότι στον δρόμο βλέπει κανείς λιγότερους μπάτσους από ό,τι πριν. Αυτό απέχει μακράν από τις περιπολίες που οργάνων τις πόλεις και ξυλοκοπούν κάθε τυχαίο περαστικό, όπως βλέπει κανείς στην Ινδία, και από την ποινή της πενταετούς φυλάκισης με την οποία κινδυνεύει στη Ρωσία όποιος παραβεί τους όρους της καραντίνας.

Ωστόσο, κάποιος κόσμος συνάγει από τις ανοργάνωτες προσπάθειες διαχείρισης της κρίσης το συμπέρασμα ότι οδεύουμε προς τη δικτατορία.⁴ Αναρωτιέται κανείς

---

3. Αυτοί που υποστηρίζουν λιγότερο την αυστηροποίηση της καραντίνας είναι «όσοι δεν αισθάνονται καθόλου εκτεθειμένοι». Βλ. Frédérique Schneider, «Coronavirus: la grande majorité des Français est pour un confinement plus strict», *la-croix.com*, 24 Μαρτίου 2020.

4. Ή ακόμη ότι ο πληθυσμός είναι θύμα μιας γιγάντιας ολοκληρωτικής συνομοσίας που έχει ενορχηστρωθεί προμελετημένα με στόχο τον εκφοβισμό του και την ενίσχυση της «επιθυμίας

γιατί να αισθανθούν οι γάλλοι καπιταλιστές την ανάγκη για κάτι τέτοιο, όταν εδώ και είκοσι χρόνια έχουν επιτυχώς διεξάγει έναν ανελέητο πόλεμο ενάντια στους προλετάρους, με έναν πολύ δημοκρατικό τρόπο, με τους δεύτερους να έχουν ηττηθεί σχεδόν σε όλες τις μάχες και ιδιαίτερα σε αυτές που είχαν στρατηγική σημασία – η εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων είναι δυστυχώς προς το παρόν μόνο μια εξαίρεση που επιβεβαιώνει ότι οι γάλλοι προλετάριοι είναι σε γενικές γραμμές πειθήνιοι, έχοντας υποστεί κοινωνική συντριβή μέσα από χρόνια μείωσης της αγοραστικής τους δύναμης, ανεργίας και επισφάλειας. Επιπλέον, έχουν επίγνωση ότι οι συνδικαλιστικές τους οργανώσεις είναι ξέπνοες και έχουν χάσει τις ελπίδες τους όσον αφορά την πολιτική. Θα πρέπει κανείς να είναι πολύ κακός παρατηρητής και αναλυτής (ή ιδεολόγος που έχει αυτοναρκωθεί) για να πιστεύει ότι τα μέτρα της καραντίνας έχουν ως στόχο την *αύξηση* του ελέγχου και της υπακοής του πληθυσμού και ότι ο εν λόγω περιορισμός της ελευθερίας (κίνησης) έχει ως στόχο να φιμώσει όσους κάνουν κριτική στον καπιταλισμό.

Όσον αφορά την υπακοή και την πλήση εγκεφάλου, το κράτος έχει ήδη πολύ ισχυρά εργαλεία στη διάθεσή του: κάθε πολίτης υφίσταται δεκατρία με δεκατέσσερα χρόνια σχεδόν καθημερινής κατήχησης (Εθνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα), τα ΜΜΕ, τα σπορ, την οικογένεια, τα τάμπλετ, το Pornhub, την κινητή τηλεφωνία 4G και σύντομα 5G κ.λπ. Στην πραγματικότητα δεν έχει συμβεί κάποια ρήξη: η απομόνωση και ο κατακερματισμός, ο εγκλεισμός στο σπίτι, ο φόβος για τους άλλους ανθρώπους,

---

του για ασφάλεια», μια επιθυμία που το κράτος δεν μπορεί παρά να ικανοποιήσει. Αναμφίβολα γι' αυτό η γαλλική κυβέρνηση και τα μέσα υποβάθμιζαν την κρίση για εβδομάδες και μετά το ξέσπασμα της επιδημίας προσπαθούν να καθισχύρουν τον πληθυσμό.

οι αστυνομικοί περιορισμοί, η υποβάθμιση της ζωής σε εικονική, όλα όσα συμβαίνουν είναι απλώς μια χειρότερη εκδοχή της πραγματικότητας που οι προλετάριοι βίωναν και *προηγουμένως*, την οποία αποδέχονταν και την οποία, σε γενικές γραμμές, αποδέχονται και σήμερα.

Επιπλέον, η κρίση του κορωνοϊού έχει εν μέρει απενεργοποιήσει ορισμένα από τα εργαλεία του κράτους, κι αυτή δεν είναι η μόνη αντίφαση του «μακιαβελικού σχεδίου» του ή της «ελευθεροκτόνας» στρατηγικής του. Θα πρέπει, για παράδειγμα, να σημειωθεί ότι μέρος του κατασταλτικού του μηχανισμού, και συγκεκριμένα τα δικαστήρια, έχουν σταματήσει τη λειτουργία τους και ότι αρκετές χιλιάδες φυλακισμένοι έχουν κατ' εξαίρεση αποφυλακιστεί. Επίσης, τα μέτρα της καραντίνας έχουν αυτή τη στιγμή οδηγήσει στην απόσυρση 10.000 αστυνομικών (και εκατοντάδων στρατιωτικών), ορισμένες φορές ολόκληρων μονάδων, μετά από την εμφάνιση ύποπτων κρουσμάτων κορωνοϊού ενώ το Υπουργείο Εσωτερικών έχει σταματήσει (τουλάχιστον σε πρώτη φάση) να επιβάλλει την καραντίνα σε συγκεκριμένες γειτονίες και ειδικά σε αυτές όπου κατοικούν μετανάστες προλετάριοι με προέλευση έξω από την Ευρώπη, απλώς γιατί δεν διαθέτει τους υλικούς και ανθρώπινους πόρους για να την επιβάλει.⁵

---

5. Ας σταματήσουν επιτέλους οι φαντασιοπληξίες ότι δήθεν θέλουν να μολυνθεί ο πληθυσμός που ζει σε αυτές τις γειτονίες. Αν ήταν έτσι τα πράγματα, αυτές οι γειτονίες/πόλεις θα είχαν ερμητικά αποκλειστεί, πράγμα που δεν ισχύει. Αντιθέτως, πολλοί προλετάριοι ζουν εκεί και συνεχίζουν να εργάζονται καθημερινά έξω από αυτές τις περιοχές, ερχόμενοι έτσι σε επαφή με τον υπόλοιπο πληθυσμό (ορισμένες γραμμές δημόσιων συγκοινωνιών που τις συνδέουν με τα μητροπολιτικά κέντρα είναι ακόμα σε λειτουργία). Αλήθεια, ποιος θα κάνει το ντελίβερι για τα σούσι των καλά προστατευμένων μποέμ αστών;

Το Συμβούλιο του Κράτους έχει απορρίψει το αίτημα για απόλυτη απαγόρευση κυκλοφορίας που υπέβαλαν διάφοροι ιατρικοί σύλλογοι (στις 22 Μαρτίου), ενώ σε ορισμένες πόλεις που οι δημοτικές αρχές επέβαλαν απαγόρευση κυκλοφορίας για να ενισχύσουν την καραντίνα, αυτή η απόφαση ακυρώθηκε από τον νομάρχη (όπως π.χ. στην περίπτωση της Aubervilliers). Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η περίοδος της καραντίνας αποτελεί ταυτόχρονα διατάραξη της λειτουργίας ορισμένων από τους πιο αλλοτριωτικούς κοινωνικούς θεσμούς: πέραν των σχολείων και, προφανώς, του καταναλωτισμού, των θρησκευτικών διδασκαλιών και λειτουργιών, των κηρυγμάτων και των συλλογικών προσευχών. Τέλος, η παύση ενός μεγάλου μέρους της παραγωγής και της κατανάλωσης δεν φαίνεται, προς το παρόν, να είναι ιδιαίτερα επωφελής για τους καπιταλιστές.

Ναι, πράγματι, το Κράτος χρησιμοποιεί την αστυνομία επιχειρώντας να επιβάλει την καραντίνα.⁶ Ναι, σαφέστατα, το Κράτος επωφελείται της κατάστασης για να δοκιμάσει νέες τεχνικές, όπως τη χρήση των drones για την παρακολούθηση των περαστικών, την ανακοίνωση διαταγών αλλά και τη στενότερη συνεργασία με τους παρόχους κινητής τηλεφωνίας με στόχο τη *διαχείριση του πληθυσμού* (μέσω των στατι-

στικών στοιχείων, των δυναμικών της κίνησης κ.λπ.) ή ακόμα και την *ιχνηλάτηση* των κινήσεων του πληθυσμού. Ναι, σίγουρα, η αστυνομική καταστολή γίνεται σταθερά πιο αποτελεσματική από τον 19^ο αιώνα και μετά. Αλλά εκτός από την προπαγάνδα, τα ΜΜΕ και τα πρόστιμα, η ανάπτυξη αστυνομικοστρατιωτικών δυνάμεων είναι το βασικό εργαλείο του κράτους για να επιβάλλει έκτακτα περιοριστικά μέτρα (σε αυτή την περίπτωση την καραντίνα) σε ελεύθερα και ίσα «άτομα» όπως αυτά διαμορφώνονται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής (σε βάρος των προϋπαρχουσών ομάδων και κοινοτήτων).⁷ Εάν το κράτος πετύχαινε το ίδιο αποτέλεσμα με ευγενικούς παρουσιαστές δεν θα ήταν χειρότερο; Όπως και να 'χει, όλα αυτά δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συγκριθούν με το πλέγμα παρακολούθησης που χρησιμοποιείται σε πόλεις δικτατορικών καθεστώτων όπως η Κίνα. Εκεί, εκτός από την αστυνομία και τον στρατό, υπάρχουν επίσης πολιτοφυλακές και κομματικά μέλη που συνεισφέρουν στην αποτελεσματικότητα ενός μεγάλου πλήθους σημείων ελέγχου στις εισόδους των γειτονιών και των κτιρίων (και όταν το κράτος δεν είναι αρκετά αυστηρό, είναι οι απλοί άνθρωποι που αυτο-οργανώνονται για να στήσουν μπλόκα στους δρόμους και τείχη και να καταγγείλουν τους «ξένους»).

6. Περίπου 100.000 αστυνομικοί και χωροφύλακες κινητοποιήθηκαν την πρώτη μέρα για την επιβολή της καραντίνας και παραδόξως 160.000 κατά τις διακοπές του Πάσχα. Πρόκειται για έναν αριθμό που είναι συγκρίσιμος με τους 140.000 που είχαν κινητοποιηθεί την πρωτοχρονιά του 2018 και τους 115.000 που είχαν κινητοποιηθεί μετά τις επιθέσεις του 2015. Μήπως η «αίσθηση» της αυξημένης αστυνόμευσης δεν προέρχεται πραγματικά από την αυξημένη παρουσία των μπάτσων στους δρόμους αλλά από το γεγονός ότι με το 90% του κόσμου που μετακινείται να είναι από, αυξάνονται αυτομάτως οι πιθανότητες ελέγχου;

7. Κοινότητες για τις οποίες δεν θα πρέπει επ' ουδενί να υπάρχει νοσταλγία ή να εξιδανικεύονται. Δεν είναι αλήθεια ότι οι άνθρωποι δεν είναι ακόμα έτοιμοι για έναν άλλο τρόπο ζωής: απλώς οι συμπεριφορές τους προσαρμόζονται και ρυθμίζονται από αυτόν τον κόσμο. Σωστές, συνεργατικές, υποστηρικτικές συμπεριφορές υπάρχουν και τώρα (είναι πιο συχνές σε περιόδους κρίσης όπως οι φυσικές καταστροφές). Τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά, οι συμπεριφορές αυτές θα επικρατούσαν, σε μια *ριζικά* διαφορετική μετακαπιταλιστική κοινωνία, στην κομμουνιστική κοινωνία.

Η χρήση του στρατού στο πλαίσιο αυτής της κρίσης δεν είναι τίποτα το μοναδικό, σχεδόν όλες οι χώρες που επηρεάστηκαν από τον ιό κατέφυγαν σε αυτή. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο η γαλλική κυβέρνηση χρησιμοποιεί το εργαλείο του στρατού περισσότερο επιβεβαιώνει τον ερασιτεχνισμό και την αδυναμία της παρά τον αυταρχισμό της. Στις 25 Μαρτίου, ο Μακρόν έθεσε σε λειτουργία την Επιχείρηση Αντοχή (Resilience) που δημιούργησε ένα πλαίσιο για τη στρατιωτική υποστήριξη των δημόσιων υπηρεσιών, κυρίως στους τομείς της υγείας και των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης των στρατιωτικών νοσοκομείων, της (δύσκολης) κατασκευής ενός νοσοκομείου στη Μυλούζ, της αεροπορικής και θαλάσσιας μεταφοράς ασθενών κ.ο.κ. Η κινητοποίηση ήταν εν τέλει μάλλον ανεπαρκής, πράγμα που δείχνει ότι οι περικοπές του προϋπολογισμού έχουν επίσης επηρεάσει την Υπηρεσία Υγείας των Ένοπλων Δυνάμεων.⁸

Δυο ελικοφόρα πλοία αναπτύσσονται τώρα στον Ινδικό Ωκεανό (στη Ρεουνιόν και τη Μαγιότ) και στο αρχιπέλαγος των Αντιλλών για να παρέχουν υλικοτεχνική υποστήριξη στα νοσοκομεία αυτών των νησιών (μεταφορά ιατρικού εξοπλισμού, παροχή ενός αριθμού απαρχειωμένων ελικοπτέρων) και επιπλέον για να απαλλάξουν τα νοσοκομεία από το βάρος ασθενών που νοσούν από άλλες κοινές ασθένειες και όχι από Covid-19. Πρόκειται για αποστολή ακατάλληλων πλοίων, η οποία όπως φαίνεται αποφασίστηκε βιαστικά. Θα μπορούσαν πιθανώς να βοηθήσουν στην απομάκρυνση Γάλλων πολιτών από χώρες σε αυτές τις πε-

ριοχές ή να συνδράμουν στην καταστολή σε περίπτωση που ξεσπάσει εξέγερση μετά την καραντίνα.

Αλλά αυτό που έχει προκαλέσει περισσότερες αντιδράσεις στα κοινωνικά δίκτυα των πολιτικοποιημένων είναι ότι η Επιχείρηση Αντοχή δίνει επίσης τη δυνατότητα στους νομάρχες να επιτάξουν στρατιωτικό προσωπικό όχι για να επιβάλλουν την καραντίνα καθώς, όπως γνωρίζουμε, ο στρατός δεν έχει δικαστικές αστυνομικές εξουσίες, αλλά για την προστασία χώρων που έχουν γίνει «στρατηγικοί» ή «ευαίσθητοι». Σε μια περίοδο που οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών ασφαλείας έχουν φτάσει στα όριά τους, ο στρατός καλείται να αναλάβει τον ρόλο της φρούρησης, όπως το έκανε πρωτύτερα στους σιδηροδρομικούς σταθμούς.⁹ Αυτό συμβαίνει χαρακτηριστικά στην περίπτωση ενός εργοστασίου που παράγει ιατρικές μάσκες στο διαμέρισμα του Maine-et-Loire, σε ένα εργοστάσιο φαρμάκων στη Gard και σε αρκετά νοσοκομεία. Όμως περιέργως, ορισμένοι νομάρχες αποφάσισαν να βάλουν τους στρατιώτες να περιπολούν στις «εμπορικές ζώνες» (όπου έχουν γίνει φασαρίες για την προμήθεια χαρτιού υγείας και απόπειρες διάρρηξης αλλά, προς το παρόν, δεν έχει ξεπροβάλει το φάντασμα της λεηλασίας). Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της χρήσης του στρατού σίγουρα μειώνει το βάρος που πέφτει στις αστυνομικές περιπολίες αλλά δεν είναι ξεκάθαρο πού βρήκε ο στρατός το προσωπικό για αυτή τη δουλειά... Ο αριθμός του προσωπικού που αναφέρεται από τον τύπο και ο αριθμός των οχημάτων που χρησιμοποιούνται υποδηλώνουν ότι προς το παρόν έχουμε να κάνουμε με μια αναδιάταξη μέρους των δυνάμεων

8. Claude Angeli, «Le service de santé militaire très gravement malade», *Le Canard enchaîné*, 25 Μαρτίου 2020.

9. Σχετικά με τα ζητήματα που άπτονται της χρήσης του στρατού, βλ. Tristan Leoni, *Manu Militari? Radiographie critique de l'armée*, Grenoble, Le Monde à l'envers, 2018, 120 σελίδες.

του συστήματος Sentinel.¹⁰ Αν δεν πρόκειται απλώς για μια επικοινωνιακή τακτική, η χρήση του στρατού για τη φύλαξη των σουπερ μάρκετ δείχνει ότι η επιχειρησιακή ισχύς της αστυνομίας στη Γαλλία έχει επιδεινωθεί σημαντικά.¹¹

Η κινητοποίηση του στρατού, όπως μπορούμε να δούμε, είναι αρκετά χαμηλή και ο επαναπατρισμός 200 στρατιωτών από το Ιράκ δεν το αλλάζει. Αν η κρίση χειροτερέψει, ο στρατός θα πρέπει να κινητοποιήσει τις εφεδρείες του, προκειμένου να ενισχύσει την υποστήριξή του (π.χ. για τη μεταφορά των πτωμάτων από συγκεκριμένες πόλεις, όπως είδαμε στην Ιταλία), πράγμα που δεν συμβαίνει αυτή τη στιγμή, ούτε και στην περίπτωση της στρατοχωροφυλακής

---

10. Για παράδειγμα, ο τύπος αναφέρει την ανάπτυξη 200 στρατιωτών στην περιοχή της Nouvelle-Aquitaine, περίπου 20 στη Lot-et-Garonne, 60 στη Gard, με ορισμένους από αυτούς να χρησιμοποιούν οχήματα που φέρουν σήματα των επιχειρήσεων «Sentinelle» και «Vigipirate». Η Επιχείρηση Sentinelle που ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2015, προέβλεπε την ανάπτυξη 10.000 στρατιωτών για σταθερές φρουρές και περιπολίες σε δημόσιους χώρους. Αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί στον ελάχιστο αριθμό στρατιωτών που θα πρέπει να είναι διαθέσιμοι στη μητροπολιτική Γαλλία σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο του 2008. Παρά την κινητοποίηση εφέδρων (φοιτητών ή «ανώτερων στελεχών») καθώς και άοπλου προσωπικού (μηχανικών ή χειριστών ραδιοεπικοινωνιών), ο στρατός δεν κάλυψε αυτό τον αριθμό και από τον Απρίλιο του 2015 ο αριθμός των δυνάμεων που αναπτύσσονται έπεσε σε 7.000. Είναι επομένως εξαιρετικά πιθανό ότι η εναπομείνασα δύναμη 3.000 στρατιωτών ήταν αυτή που κινητοποιήθηκε για την Επιχείρηση Αντοχή.

11. Μετά τη Γενική Αναθεώρηση της Δημόσιας Πολιτικής (RGPP) [πρόγραμμα μείωσης των δαπανών που εφάρμοσε η κυβέρνηση Fillon το 2007] ο αριθμός των MAT της στρατοχωροφυλακής (Mobile Gendarmerie) και της αστυνομίας (CRS) μειώθηκε από 31.167 το 2008 σε 26.800 το 2018.

(η οποία πιθανώς διατηρεί τις δυνάμεις της για την περίοδο μετά την καραντίνα).

Στην πραγματικότητα, ο λόγος περί «αστυνομικού κράτους» ή περί «στρατιωτικοποίησης» δεν εξηγεί τι είναι αυτό που συμβαίνει. Για χρόνια ο καπιταλισμός αντιμετώπιζε μια κρίση αξιοποίησης και τα περιθώρια διαπραγματεύσεώς του με την εργατική τάξη είναι μηδαμινά. Οι κεντρικές καπιταλιστικές χώρες πρέπει να διαχειριστούν μια κατάσταση τεταμένων ταξικών σχέσεων, και έτσι εξοπλίζονται (σύμφωνα με τις δυνατότητες των προϋπολογισμών τους) με νέα κατασταλτικά εργαλεία προκειμένου να αντιμετωπίσουν μια πιθανή κρίση, η οποία, αν ξεσπάσει, μπορεί να είναι εξαιρετικά βίαιη (τα Κίτρινα Πιλέκα έδωσαν μια πρώτη γεύση για αυτό). Η υγειονομική κρίση που βιώνουμε σήμερα ανήκει σε αυτή την ιστορική τάση. Η αυξανόμενη ανάγκη για έλεγχο του πληθυσμού είναι, εξ ορισμού, μια εμμονή του κράτους, αλλά δεν είναι η κινητήρια δύναμη της ιστορίας ούτε ο λόγος ύπαρξης της καραντίνας. Καθώς δεν έχει κανένα οικονομικό όφελος, πρόκειται για συνέπεια των ορίων του συστήματος υγείας στην κατάσταση που αυτό βρίσκεται σήμερα (δηλαδή, στην κατάσταση διάλυσης στην οποία βρίσκεται). Και αποτελεί αντίφαση της *τρέχουσας* διαμόρφωσης του καπιταλισμού.

Αν η Γαλλία μετατρέπεται σε δικτατορικό καθεστώς, αυτό σίγουρα δεν θα ήταν το αποτέλεσμα της υπέρμετρης ισχύος και της πανταχού παρουσίας του γαλλικού κράτους αλλά το αποτέλεσμα της γενικευμένης αποδυναμώσεώς του και της ανικανότητάς του να εξασφαλίσει την κοινωνική συνοχή, αν αυτό συνέβαινε κάποια στιγμή.¹² Δεν βρισκόμαστε ακόμα σε αυτό

---

12. Αντίθετα από τις περιόδους πολέμου που οδηγούν στην ταχεία κατάρρευση ενός κράτους, φαίνεται ότι η αργή αποσύνθεση ενός κράτους

το σημείο. Ένα πράγμα είναι σίγουρο, η κατανόηση του κόσμου μόνο υπό το πρίσμα της κυριαρχίας και της καταστολής δεν μας βοηθά να βλέπουμε τα πράγματα καθαρά σε περιόδους κρίσης.¹³

Viva la muerte! ... y la libertad [Ζήτω ο θάνατος! ... και η ελευθερία]

«Εδώ και πολύ καιρό, τους έλεγαν ότι η αντίθεση ανάμεσα στην εργασία και την ελευθερία δεν συνιστά μια ακριβή έννοια, αυτή ήταν όμως που τους καθόριζε πάνω απ' όλα».

Τα πράγματα, Ζωρζ Περέκ, 1965

Τουλάχιστον ένα δεκαπενθήμερο πριν την επιβολή της καραντίνας όσοι απέφευγαν τα φιλιά αποτελούσαν σχεδόν αντικείμενο χλευασμού και θεωρούνταν παρανοϊκοί. Από την άλλη, υπήρχε το κάλεσμα να ανέβει κόσμος στο Παρίσι για να συμμετάσχει σε αυτό που θα αποτελούσε την τελευταία «πράξη» των Κίτρινων Γιλέκων (στις 14 Μαρτίου), ενώ η επιδημία εξαπλωνόταν στη Γαλλία. Ήταν αυτό «συνετό»; Μήπως όμως και το κράτος δεν καλούσε τον κόσμο να συμμετάσχει την επόμενη μέρα στις δημοτικές εκλογές; Για πολύ καιρό τα μέσα μιλούσαν για μια απλή, μα κάπως «σοβαρή» γρίπη, που απλώς ήταν πιο επικίνδυνη για τους ευπαθείς και ηλικιωμένους ανθρώπους. Αλλά μια πιο προσεκτική εξέταση των γεγονότων στην Κίνα, την Κορέα και

αργότερα στην Ιταλία έκανε ξεκάθαρο ότι το πρόβλημα του κορωνοϊού δεν αποτελούσε απλώς θέαμα. Δεν θα έπρεπε λοιπόν να είμαστε πιο συνετοί από την κυβέρνηση; Η ανακοίνωση της καραντίνας αλλάζει την κατάσταση, το κράτος λαμβάνει αποφάσεις και καμώνεται ότι αυτές είναι αποφασιστικές και δραστικές (παρόλο που έχουν καθυστερήσει για εβδομάδες ή μήνες). Ενώ πολλοί μισθωτοί προλετάριοι που εξαιρούνται από την καραντίνα γρήγορα αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να αγωνιστούν για να μείνουν στο σπίτι τους, ορισμένες αντιδράσεις ριζοσπαστών ακτιβιστών, φαινομενικά μειοψηφικές αλλά πολύ διαδεδομένες στα κοινωνικά δίκτυα, προκαλούν έκπληξη.

Πρώτα από όλα, υπάρχουν αυτοί που αυθόρμητα πιστεύουν ότι είναι απλώς αναγκαίο να κάνουν το αντίθετο από αυτό που ζητάει το κράτος και να αρνηθούν την καραντίνα για «ιδεολογικούς λόγους»: το διακύβευμα εδώ δεν είναι τίποτα λιγότερο από την ελευθερία και, πάνω από όλα, *από τη δική τους ελευθερία*. Αλλά τι είναι τότε αυτή η ατομική ελευθερία που πρέπει να διαφυλαχτεί, αν όχι η ελευθερία να ζεις την καθημερινή σου ζωή, *όπως πριν*.¹⁴ Μερικοί από αυτούς σίγουρα πιστεύουν ότι οι «άνθρωποι» επιλέγουν συνειδητά κάθε πρωί και μετά από ώριμη σκέψη να υποταχθούν και να πάνε στη δουλειά, αντί να ξεγεραθούν. Οι πιο κινητοποιημένοι κάνουν καλέσματα στο διαδίκτυο (από τα σπίτια τους) για μη τήρηση της καραντίνας, για οργάνωση πι-

---

δεν προωθεί την «προοδευτική» αυτοοργάνωση του προλεταριάτου, αλλά αντίθετα την εμφάνιση και την ενίσχυση νέων δυνάμεων ανταγωνιστικών σε αυτό (μαφιών, ένοπλων συμμοριών κ.λπ.).

13. Στην Πορτογαλία, η αριστερή κυβέρνηση αναστέλλει το δικαίωμα στην απεργία... αλλά νομιμοποιεί όλους τους μετανάστες χωρίς χαρτιά.

14. Για την έννοια της ελευθερίας, διαβάσαμε με ενδιαφέρον ένα ανώνυμο άρθρο που δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 2020: «Liberté des libéraux et liberté des anarchistes» [Ελευθερία των φιλελεύθερων και ελευθερία των αναρχικών, <https://dijoncter.info/liberte-des-liberaux-et-liberte-des-anarchistes-1656>]. Για τη σχέση ανάμεσα στο άτομο και το κράτος, διαβάστε το κείμενο των Il Lato Cattivo, «Covid-19 et au-delà» στην ιστοσελίδα dndf.org.

κνίκ ή ακόμα και συναυλιών πανκ ενάντια στον «ολοκληρωτισμό»,¹⁵ χωρίς αμφιβολία γιατί πιστεύουν ότι η φιλία, ο αναρχισμός ή η αυτονομία, όπως για άλλους η θρησκεία, θα τους προστατεύσει από τον ιό: «Δεν θα κολλήσουμε, θα είμαστε προσεκτικοί! Δεν θα κολλήσουμε, είμαστε προσεκτικοί!» (είδαμε που οδήγησε αυτό στις απαρχές του AIDS). Αλλά η συσώρευση των θανάτων, η προσβολή συντρόφων, συγγενών ή οικογενειακών μελών από τον ιό και οι κλειστές πόρτες συχνά υπερισχύουν του επαναστατικού τους πάθους.

Έπειτα υπάρχουν εκείνοι που υποστηρίζουν ότι είναι αναγκαίο να εκμεταλλευτούμε αυτή την περίοδο αδυναμίας του κράτους για να του «επιτεθούμε»: ότι η κατάρρευσή του θα ανοίξει μια ελπιδοφόρα περίοδο αυτοοργάνωσης των ατόμων, επιτέλους ελεύθερων και δεκτικών στα πλέον ελευθεριακά πειράματα. Αυτοί βλέπουν τον καπιταλισμό απλώς ως μια υπερδομή και το κράτος ως το αστυνομικό του οπλοστάσιο. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, θα αρκούσε να βραχυκυκλώσουμε τα πάντα ώστε να μη μείνει τίποτα όρθιο από αυτό που δεν αναγνωρίζουν ως κοινωνική σχέση. Από αυτή την άποψη, είναι φανερό ότι η πιο αρμόζουσα στρατηγική θα ήταν η επίθεση στις υπηρεσίες υγείας, τα ασθενοφόρα και τα νοσοκομεία (ορισμένα δέχτηκαν κυβερνοεπιθέσεις)¹⁶ ή ακόμη ριζοσπαστικότερα στο δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να ολοκληρωθεί η αποδιοργάνωση του συστήματος, να επιταχυνθεί η μετάδοση του ιού που θα αποδεκατίσει τις

τάξεις των δημοσίων υπαλλήλων και ιδιαίτερα των μπάτσων! Στο μεταξύ, δεν γνωρίζουν αν είναι προτιμότερο να ενθαρρύνεται η κλοπή των μασκών ή να υποστηρίζεται η καταστροφή τους... Καμία ομάδα δεν τόλμησε μέχρι στιγμής να αναλύσει σε οποιοδήποτε Indymedia τις επιπτώσεις μιας τέτοιας «επαναστατικής στρατηγικής», που βάζουμε στοίχημα ότι θα την σκέφτονταν ορισμένοι οικομηδενιστές και νοσταλγοί του Ισλαμικού Κράτους.¹⁷ Η επανάσταση που θα δώσει τέλος στον καπιταλισμό, το κράτος, τις τάξεις, την αξία, το χρήμα, τον μισθό, το φύλο κ.λπ. όσο βίαιη και καταστροφική κι αν είναι, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να συγχέεται με αυτή τη θλιβερή φαντασίωση ενός θανατηφόρου χάους.

Δεν θα ασχοληθούμε με αυτούς που χαίρονται που ο ιός επιτίθεται στους ανθρώπους (και όχι στα ζώα), ούτε σε αυτούς που αρχικά χάρηκαν γιατί στοχοποιεί μόνο τους «πλούσιους», τους «λευκούς», τους «άπιστους» κ.λπ.

Από την άλλη μεριά, θα κάνουμε μια σύντομη παύση για να σχολιάσουμε ένα επίθετο/μια έννοια που έχει ξαναγίνει της μόδας και που συμβάλλει στη συσκότιση της κριτικής του κράτους και του κεφαλαίου, την έννοια της *ελευθεροκτονίας* [της καταστροφής της ελευθερίας]. Ας δούμε πού οδηγούν οι θρηνητικοί λόγοι για το «ελευθεροκτόνο κράτος»: στη διεκδίκηση ενός άλλου κράτους. Μας αρέσει να πιστεύουμε και να λέμε ότι όταν «*οι ιδέες βελτιώνονται, οι έννοιες των λέξεων συμμετέχουν σ' αυτή*

15. Πόσο απέχει αυτό από τις τεράστιες συλλογικές προσευχές ενάντια στον ιό στις οποίες συγκεντρώνονταν χιλιάδες πιστών στο Μπαγκλαντές και στο Πακιστάν;

16. Είναι επομένως επιστημονική φαντασία η τοποθέτηση στρατιωτών γύρω από τα νοσοκομεία για να τα προστατέψουν από μια «τρομοκρατική επίθεση»;

17. Πράγματι για ορισμένους η ελευθερία, η εξέγερση, η υποταγή και ο θάνατος είναι απλώς ζητήματα ατομικής επιλογής και βούλησης. Αυτό εξηγεί γιατί, για παράδειγμα, ορισμένοι «αναρχικοί» είναι θεωρητικά και κοινωνικά πιο κοντά στον Ιούλιο Έβολα απ' ό,τι στον Ερρίκο Μαλατέστα.

τη βελτίωση»,¹⁸ πράγμα που εδώ και κάποιο καιρό δεν συμβαίνει ιδιαίτερα (και μάλιστα σε πολλούς τομείς). Η κατάληξη –κτονία αναφέρεται στην πράξη του φόνου (όπως στη βασιλοκτονία ή τη γενοκτονία) που έχει ως στόχο την απαλλαγή από τα θύματα για αυτό που είναι ή αντιπροσωπεύουν (ο βασιλιάς ή ένας λαός). Αν, με τα μέτρα της καραντίνας, το κράτος ήταν ελευθεροκτόνο, τότε θα προχωρούσε με τέτοιο τρόπο ώστε να φονεύσει τις ελευθερίες. Στην καλύτερη περίπτωση πρόκειται για σύγχυση της μορφής με την ουσία, και στη χειρότερη συνιστά, σημασιολογικά, συγκάλυψη των συνθηκών μιας διαδικασίας που δεν έχει αναγνωριστεί σωστά.

Σε μια κοινωνία που τα μέλη της δεν είναι αυτεξούσια, όπου το κράτος αναλαμβάνει την κοινωνική οργάνωση μιας περιοχής, των κατοίκων της και της ελευθερίας τους, η θέση ότι η καραντίνα περιορίζει την ελευθερία κίνησης αποτελεί κοινοτοπία, όσο κοινοτοπία είναι να τονίζει κανείς ότι η φυλακή αποτελεί εγκλεισμό. Αλλά η αναγωγή του κράτους στην εξουσιαστική του ουσία λησμονεί ότι η δημιουργία και η εξέλιξη του έχουν μια ιστορία που είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του καπιταλισμού, ότι η δράση του είναι στενά συνδεδεμένη με τη συγκρουσιακή σχέση ανάμεσα στις τάξεις του κεφαλαίου και της εργασίας και ότι, σε αυτό το πλαίσιο, η ελευθερία την οποία μας εγγυάται είναι εξ ορισμού απολύτως σχετική και μεταβαλλόμενη. Η πραγματική κυριαρχία στην καπιταλιστική κοινωνία δεν είναι τόσο αυτή της νόμιμης εξουσίας ή της κρατικής βίας όσο η κυριαρχία του καπιταλισμού που έχει διεισδύσει σε όλες τις πλευρές της ζωής, και της οποί-

18. (σ.τ.μ.) Αναφορά σε ένα απόσπασμα από τα *Ποιήματα* του Ιζντόρ Ντυκάς (Κόμης του Λωτρεαμόν), το οποίο χρησιμοποιούσαν συχνά οι καταστασιακοί.

α η υλική ισχύς βασίζεται στην εξάρτησή μας από την εργασία και από το χρήμα για την αναπαραγωγή μας. Η δράση του κράτους, πάνω στους άλλους, εγγράφεται στη δυναμική του καπιταλισμού και η έννοια της ελευθερίας είναι προς το παρόν συνυφασμένη σε αυτό το πλαίσιο – τα Κίτρινα Γιλέκα, σε όποια κοινωνική κατηγορία και αν ανήκαν, το είχαν καταλάβει πολύ καλά όταν διεκδικούσαν μεταρρυθμίσεις από το κράτος (μειώσεις στις εργοδοτικές εισφορές ή αύξηση του κατώτατου μισθού). Πώς θα ήταν τα πράγματα σε μια κοινωνία («κομμουνιστική» ή «αναρχική») όπου οι τάξεις και το κράτος θα είχαν από καιρό καταργηθεί; Προφανώς δεν θα ήταν απαλλαγμένη από συγκρούσεις και τραγωδίες (μια επιδημία, λ.χ.), αλλά τι θα γινόταν με την εξουσία ή με τα φαινόμενα εξάρτησης; Πώς θα λαμβάνονταν οι ατομικές επιλογές και πώς θα εξισορροπείτο η ατομική και η κοινωνική συνείδηση ειδικά σε περιόδους κρίσης; Θα ήμασταν «ελεύθεροι»; Είμαστε σίγουροι για ένα πράγμα: το πλαίσιο των συζητήσεων θα ήταν πολύ πιο κατάλληλο και ευχάριστο.

Βοηθά η αυτοοργάνωση το κράτος;

«Τι το ιδεαλιστικό υπάρχει στην κοινωνική συνεργασία, την αμοιβαία βοήθεια, όταν αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να μείνει κανείς ζωντανός;»

Ούρσουλα Λε Γκεν,
Ο αναρχικός των δύο κόσμων

Είναι ελευθέρια επίσης η ελευθερία του να υπακούς, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών εντολών; Των εντολών της καραντίνας; Πρέπει να επαναληφθεί εδώ ότι η γαλλική κυβέρνηση επέβαλε τα μέτρα μόνο εκ των υστέρων, μόνο αφού αναγκάστηκε να το κάνει και ότι μερίδα των γιαιτρών απαι-

τεί, επί ματαίω, ακόμα πιο αυστηρά μέτρα καραντίνας, γιατί «οι άνθρωποι αλληλοσκοτώνονται όταν βγαίνουν έξω». Είναι λοιπόν ο αυτοπεριορισμός συμμόρφωση στις αξιώσεις του κράτους ή ανταπόκριση στα αιτήματα του προσωπικού των μονάδων εντατικής θεραπείας;

Έχει συχνά ειπωθεί και γραφτεί ότι ο καπιταλισμός είναι η αιτία του προβλήματος και ότι επομένως δεν μπορεί να είναι η λύση. Αυτό είναι ένα ωραίο σύνθημα, αλλά είναι πράγματι σωστό σε κάθε περίπτωση; Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί το αντίθετο: ότι οι καπιταλιστές είναι οι πιο κατάλληλοι για τη διαχείριση ενός καπιταλιστικού ιού σε έναν καπιταλιστικό κόσμο... Πέραν της ρητορείας, ποια συγκεκριμένη εναλλακτική υπάρχει για εμάς σήμερα; Χωρίς το άμεσο ξέσπασμα μιας παγκόσμιας επανάστασης, ποια μέτρα εμπνευσμένα από τον κομμουνισμό ή την αναρχία θα μπορούσαμε να πάρουμε (εμείς οι αυτοανακηρυγμένοι επαναστάτες) ή να προτείνουμε στον πληθυσμό για να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τον ιό (διαφορετικά από αυτά που συνιστούν η κυβέρνηση ή οι γιατροί); Δεν υπάρχουν και πολλά. Είναι αυτό δραματικό;

Όπως συμβαίνει συχνά σε δύσκολες περιόδους, ο πληθυσμός έχει απεχθή αντανακλαστικά: ατομισμός, απόσυρση, φόβος, απόρριψη των άλλων... Αλλά τι αντιπροσωπεύουν ποσοτικά αυτά τα αντανακλαστικά; Οι δράσεις αλληλεγγύης ή αυτοοργάνωσης μικρής κλίμακας πολλαπλασιάζονται στις οικογένειες, μεταξύ γειτόνων ή συναδέλφων και συχνά μέσω των κοινωνικών δικτύων: φροντίδα των ηλικιωμένων στη γειτονιά και παροχή βοήθειας για τα ψώνια τους, φροντίδα των παιδιών αυτών που εργάζονται, παροχή φίλτρων και εξοπλισμού για την κατασκευή προστατευτικών μάσκων, προσφορά βοήθειας σε κάποιο

φιланθρωπικό ίδρυμα (το οποίο μέχρι τότε δεχόταν κριτική), οργάνωση εξορμήσεων για τη διανομή φαγητού σε άστεγους (γιατί οι επίσημες οργανώσεις βραδυπορούν) κ.λπ. Δεν πρόκειται για εμβρυικό στάδιο μιας εξέγερσης ή μιας νέας κοινωνίας που γεννιέται ούτε είναι χείρα βοηθείας σε ένα κράτος που καταρρέει. Είναι αναμφίβολα το ελάχιστο που μπορεί να γίνει. Η αλληλεγγύη στην οποία μας καλεί ο Μακρόν δεν γίνεται για χάρη του, γίνεται για εμάς τους ίδιους που πρέπει να δείξουμε αλληλεγγύη ο ένας στον άλλον και, όπως βλέπουμε, η «κοινωνική αποστασιοποίηση» δεν είναι κατ' ανάγκη ταυτόσημη με την απομόνωση.

Και τι γίνεται με τους ακτιβιστές; Τι γίνεται με τα στέκια, τις βιβλιοθήκες, τις καταλήψεις και τις υπόλοιπες συλλογικές υποδομές που υπάρχουν σε όλη τη Γαλλία; Μπορούμε να διανοηθούμε κάτι διαφορετικό από το κλείσιμό τους και την απόσυρση στο διαδίκτυο; Θα ήταν δυνατό να μετασχηματιστούν αυτοί οι χώροι σε κέντρα (*clusters*)¹⁹ αγώνα «ενάντια στο κράτος και τον κορωνοϊό»; Να δοθεί επαναστατικό πρόσημο στην αυθόρμητη αυτοοργάνωση των μικρών χειρονομιών που αγγίζει τη φιλανθρωπία; Για παράδειγμα, να μην μείνουμε στη διανομή μάσκων αλλά να βοηθήσουμε και στο μπλοκάρισμα των επιχειρήσεων που αναγκάζουν τους εργαζόμενούς τους να πηγαίνουν στη δουλειά; Αυτό δεν φαίνεται ρεαλιστικό πέραν μιας περιορισμένης κλίμακας.²⁰

19. (σ.τ.μ.) Εδώ γίνεται ένα λογοπαίγνιο: η λέξη cluster υπονοεί εμμέσως ότι σε αυτή την περίπτωση τα στέκια θα γίνονταν σημεία μετάδοσης του ιού.

20. Θα είχε ενδιαφέρον να μάθουμε αν στην «περιφερειακή Γαλλία» οι σχέσεις που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων άφησαν ίχνη και ενίσχυσαν αυτές τις χειρονομίες αλληλεγγύης.

Πρώτα από όλα δεν είναι ρεαλιστικό από την άποψη του συσχετισμού δυνάμεων, δηλαδή την κατάσταση των δυνάμεων του αριστερού, αναρχικού και αυτόνομου ριζοσπαστικού χώρου (με ή χωρίς εισαγωγικά) που είναι αποσυντεθειμένος λόγω των μεταμοντέρνων θεωριών που είναι της μόδας, που πλήττεται από τον οπορτουνισμό, τις ιδεολογικές διαιρέσεις και τις εγωιστικές διαμάχες, την επικέντρωση στα κοινωνικά δίκτυα κ.λπ. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Για παράδειγμα, θα μπορούσε κάποιος να αντιτείνει ότι η υγειονομική κρίση δεν είναι τόσο σοβαρή, ότι το κράτος δεν έχει φτάσει στα όρια των δυνατοτήτων του και ότι οι προβλέψεις για εκατοντάδες χιλιάδες θανάτους θα αποδειχτούν αβάσιμες – κάτι που έχει γίνει ξεκάθαρο μετά από τέσσερις εβδομάδες καραντίνας. Όλα αυτά θέτουν μια σειρά από ερωτήματα, ειδικά όσον αφορά το ζήτημα της *παρέμβασης*. Για παράδειγμα: είναι όλες οι καταστάσεις εννοϊκές για εξέγερση; Ευνοούν όλες οι περίοδοι κρίσης, ή τουλάχιστον κρίσης του κράτους, την αυτοοργάνωση των προλεταρίων; Και σε τελική ανάλυση, εξαρτάται πραγματικά το μέλλον του προλεταριάτου, της ανθρωπότητας ή του πλανήτη από τις απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα;

Καθώς γράφουμε αυτές τις γραμμές, πέραν της αδυναμίας της δράσης των ακτιβιστών και σε αντίθεση με την περίοδο του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων, το βασικό εμπόδιο είναι ότι δεν υπάρχει κάποιο κίνημα εξέγερσης ή αντίστασης στο οποίο θα μπορούσαμε να *συμμετέχουμε*.

Η αντίσταση των προλεταρίων

«Όχι, δεν γυρνώ πίσω. Δεν θα ξαναπατήσω το πόδι μου σε εκείνη τη φυλακή, είναι εντελώς σιχαμένη!»

Jocelyne στο Pierre Bonneau,
La Reprise du travail aux usines Wonder,
Ιούνιος 1968

«Δεν άντεχα άλλο τη συνύπαρξη με τους συναδέλφους μου και έτσι βρήκα μια προσωρινή δουλειά!»

Ένας σύντροφος, Μάρτιος 2020

Ενώπιον της διττής αντιφατικής εντολής της κυβέρνησης να μείνουμε σπίτι αλλά και να συνεχίσουμε να δουλεύουμε όσο το δυνατόν περισσότερο (προστασία του πληθυσμού, διάσωση της οικονομίας), ενώπιον του κυνισμού και της έκδηλης ανικανότητας αυτών που μας κυβερνούν, μια κάποια δυσαρέσκεια είναι ορατή. Αλλά δεν θα ξεσπάσουν πολλοί αγώνες καθώς εκατοντάδες χιλιάδες επιχειρήσεις θα επιλέξουν να χρησιμοποιήσουν τον *«έκτακτο και μαζικό»* μηχανισμό του επιδοτούμενου μειωμένου ωραρίου που εισήγαγε η κυβέρνηση. Και παρότι πολλοί εργαζόμενοι αισθάνονται περιφρονημένοι, ότι τους μεταχειρίζονται ως βορά για τα κανόνια, δεν φαίνεται προς το παρόν να αναδύεται κάποιο κίνημα διαμαρτυρίας. Η παραλυτική δράση της κρίσης είναι ισχυρότερη.

Σίγουρα έγιναν ορισμένες απεργίες, ειδικά κατά την πρώτη εβδομάδα της καραντίνας²¹ λόγω της έλλειψης μέτρων προστασίας σε ορισμένους χώρους εργασί-

21. Μια πρώτη χαρτογράφηση αυτών των απεργιών μπορεί να βρεθεί στην ιστοσελίδα της συλλογικότητας *Classe* (<https://www.classeenlutte.org/2020/03/26/cartographie-des-luttes-sous-covid/>)

ας. Οι απεργοί διεκδίκησαν βελτίωση των εργασιακών συνθηκών ή το κλείσιμο της επιχείρησης και τη χρήση του συστήματος του «επιδοτούμενου μειωμένου ωραρίου». Ορισμένες φορές ξεσπάει οργή όταν οι εργαζόμενοι ανακαλύπτουν ότι μέρος της διοίκησης και οι προϊστάμενοι του τμήματός τους έχουν εξαφανιστεί, επιλέγοντας την τηλε-εργασία, ενώ οι ίδιοι είναι καταδικασμένοι να θέτουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο. Μερικές απεργίες ξέσπασαν επίσης μετά τον εντοπισμό κρουσμάτων κορωνοϊού στο προσωπικό και σε λίγες περιπτώσεις προκειμένου να αποσπάσουν ένα επιπρόσθετο επίδομα για τον κίνδυνο στον οποίο εκτίθενται οι εργαζόμενοι. Ωστόσο, φαίνεται ότι αυτοί οι αγώνες διεξήχθησαν με αρκετά παραδοσιακές μεθόδους και μέσα σε ένα πολύ κοινότοπο συνδικαλιστικό πλαίσιο (για παράδειγμα, στάσεις εργασίας διάρκειας μισής μέρας).

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σε πολλές επιχειρήσεις οι προλετάριοι χρησιμοποίησαν το «δικαίωμα αποχώρησης» που επιτρέπει σε έναν εργαζόμενο να σταματήσει να εργάζεται λόγω «σοβαρού και άμεσου κινδύνου στη ζωή ή την υγεία» – συνήθως σε ατομική βάση, αλλά επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις συλλογικά, ως πλάγιο τρόπο απεργίας. Επίσης, το ποσοστό απουσιών από την εργασία έχει αυξηθεί ραγδαία μετά το ξέσπασμα της κρίσης, ειδικά σε τομείς όπως η επεξεργασία τροφίμων και η καθαριότητα, όπου σύμφωνα με τα στοιχεία ανέρχεται σε 40%.²² Τέλος, ένας πολύ μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων έχει αναγκαστεί κάτω από την πίεση των εργαζομένων να λάβει μέτρα προστασίας για να αποφύγει τις κινητοποιήσεις σε αυτή την πολύ κρί-

σιμη περίοδο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στον κλάδο των διανομών όπου η ένταση της εργασίας έχει αυξηθεί (χωρίς αμφιβολία με διαφορές από επιχείρηση σε επιχείρηση).

Συνολικά όμως οι συλλογικές δράσεις αντίστασης ήταν εν τέλει αρκετά λίγες, δεδομένου ότι σχεδόν όλοι οι εργαζόμενοι αντιμετώπισαν αρχικά το ζήτημα του κινδύνου και ότι πιθανόν ανάμεσα στο ένα τέταρτο και το ένα τρίτο των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα εξαναγκάστηκαν να συνεχίσουν να δουλεύουν. Προς το παρόν, η επίγνωση που ορισμένοι εργαζόμενοι έχουν αποκτήσει για τον στρατηγικό χαρακτήρα της δουλειάς τους (υγεία, μαζικές διανομές, logistics) δεν οδήγησε αυτόματα στην ενίσχυση του μαχητικού τους πνεύματος. Η μισθωτή εργασία είναι μια κοινωνική σχέση που αρνείται την ανθρώπινη υπόσταση του εργαζόμενου. Αλλά η υπενθύμιση, ή και η ανακάλυψη για ορισμένους, αυτής της αλήθειας συνοδεύεται από μια δεύτερη αλήθεια, ότι το προλεταριάτο είναι σε μεγάλο βαθμό κατακερματισμένο και ατομικοποιημένο. Ο φόβος και η ανασφάλεια που πολλοί εργάτες αισθάνονται δημιουργεί εντάσεις και στην περίοδο της πανδημίας δεν λείπουν οι μαρτυρίες ατομικιστικών συμπεριφορών στους χώρους εργασίας. Σε καιρούς αβεβαιότητας τόσο η αλληλεγγύη όσο και ο ατομισμός μπορεί να ενισχυθούν. Η ηθική, και εργοδοτική, πίεση στους εργαζόμενους, σύμφωνα με την οποία η μοίρα της «χώρας» εξαρτάται από τη δραστηριότητά τους, συμβάλλει σε μια εσωτερική διαίρεση ανάμεσα σε «υπεύθυνους» και «ανεύθυνους». Η κρίση φαίνεται να ωθεί την πλειοψηφία των εργαζομένων να αποδεχτεί τις «θυσίες» για την «επιβίωση» του πληθυσμού.

Όσοι κατέβηκαν σε απεργία ή, συνήθως, εξάσκησαν το δικαίωμά τους να αποχωρήσουν δεν το έκαναν για να *αποφύγουν*

22. Βλ. για παράδειγμα το άρθρο του O. Michel «Coronavirus Covid-19 : à Lyon, une société de nettoyage et de restauration s'inquiète pour ses salaires», france3-regions.francetvinfo.fr, 4 Απριλίου 2020.

την εργασία ή για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στα μέτρα ασφαλείας της κυβέρνησης αλλά για να αποφύγουν να δουλέψουν *υπό αυτές τις συνθήκες*.²³ Ωστόσο, είναι αλήθεια ότι η ταξική πάλη ξεπροβάλλει μέσω της αντίφασης ανάμεσα στα συμφέροντα της παραγωγής και του εμπορίου και τα συμφέροντα των εργαζομένων, σε αυτή την περίπτωση την υγεία τους.

Δεν μπορούμε να ξέρουμε σε ποιο βαθμό αυτή η διαμαρτυρία συνέβαλλε στο κλείσιμο των επιχειρήσεων. Πιθανόν προστέθηκε στην ευρύτερη κίνηση της γενικότερης παράλυσης στη χώρα κατά την πρώτη εβδομάδα της καραντίνας. Το μπλοκάρισμα της παραγωγής ξεκίνησε από τα κινεζικά εργοστάσια και επεκτάθηκε στις γαλλικές βιομηχανίες σαν χιονοστιβάδα (λόγω έλλειψης υλικών) μέσω διαδοχικών υπεργολάβων και της κάθετης πτώσης των παραγγελιών (η κατανάλωση στη Γαλλία μειώθηκε κατά ένα τρίτο από τις 17 Μαρτίου).²⁴ Το φαινόμενο αυτό ενισχύθηκε από πολυάριθμους ανασταλτικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του κλεισίματος των σχολείων.

Η κατάσταση της γαλλικής οικονομίας και των 26 εκατομμυρίων εργαζομένων που εργάζονται στη χώρα είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, ειδικά καθώς μεταβάλλε-

23. Στο Βέλγιο, εργαζόμενοι σε πολλές αλυσίδες σούπερ μάρκετ κατέβηκαν σε απεργία την 1η Απριλίου διεκδικώντας αύξηση των μισθών και αύξηση των ημερών άδειας. Luc Van Driessche, «La température sociale sous contrôle dans les supermarchés», lecho.be, 2 Απριλίου 2020.

24. Προς την «αντίθετη [γεωγραφική] κατεύθυνση», σε μια χώρα όπως η Καμπότζη που έχει επηρεαστεί ελάχιστα από τον ιό, 500.000 εργάτες στη βιομηχανία ενδυμάτων απειλούνται με ανεργία λόγω της διακοπής των ευρωπαϊκών και αμερικανικών παραγγελιών. Βλ. «Pandemic. Pour les ouvriers du prêt-à-porter au Cambodge, un cataclysme à venir». *courrierinternational.com*, 8 Απριλίου 2020.

ται (διαρκείς διακοπές και επανεκκινήσεις των δραστηριοτήτων) και τα διαθέσιμα στοιχεία είναι ορισμένες φορές αντιφατικά. Ωστόσο, φτάνοντας στις αρχές του Απριλίου ορισμένα βασικά μεγέθη μπορούν να καταγραφούν:

Το μέτρο του επιδοτούμενου μειωμένου ωραρίου, που πράγματι δεν είναι καθολικό, αφορά αυτή τη στιγμή τουλάχιστον 9 εκατομμύρια εργαζόμενους, δηλαδή σχεδόν έναν στους δύο εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα. Ο αριθμός αυτός αντανακλά τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας κατά το ένα τρίτο λόγω της υγειονομικής κρίσης (μέχρι το τέλος του Μαρτίου), παρότι πολλοί προλετάριοι που έχασαν τις δουλειές τους δεν ωφελούνται από αυτό το σύστημα: όσοι απλώς απολύθηκαν, όσοι εργάζονται σε προσωρινές θέσεις εργασίας των οποίων οι συμβάσεις δεν ανανεώθηκαν, πολλοί προσωρινοί εργάτες και το σύνολο των αδήλων εργαζομένων.²⁵ Ως εναλλακτική λύση στο πρόβλημα της μερικής ή της συνολικής απόλυσης του προσωπικού, το απλοποιημένο και διευρυμένο σύστημα επιδοτούμενου μειωμένου ωραρίου δεν κοστίζει τίποτα στις επιχειρήσεις. Αντιθέτως, τους προσφέρει τη δυνατότητα να κρατήσουν τους εργαζομένους τους εκπαιδευμένους και διαθέσιμους και τους επιτρέπει να ξαναρχίσουν γρήγορα τις δραστηριότητές τους.²⁶

25. Τον Φεβρουάριο του 2019 μια μελέτη του Συμβουλίου Προσανατολισμού της Απασχόλησης έκανε την εκτίμηση ότι περίπου 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι απασχολούνται στην αδήλωτη εργασία (με τα υψηλότερα ποσοστά παραβάσεων από την πλευρά των εργοδοτών να σημειώνονται στον ξενοδοχειακό τομέα, την εστίαση, τη λιανική πώληση τροφίμων, τις κατασκευές, τις υπηρεσίες ασφαλείας, τη γεωργία και τις προσωπικές υπηρεσίες).

26. Το επίδομα του συστήματος μειωμένου ωραρίου που λαμβάνει ένας εργαζόμενος αντιστοιχεί στο 70% του προηγούμενου μικτού μισθού του,

Το κράτος θα πρέπει να δαπανήσει δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ για το σύστημα του μειωμένου ωραρίου· αλλά αυτό είναι και το τίμημα που πρέπει να πληρώσει προκειμένου να αποτρέψει τη μετατροπή της υγειονομικής κρίσης σε κοινωνική καταστροφή που θα οδηγούσε σε συγκρούσεις. Η εν λόγω στρατηγική υποστήριξης του εισοδήματος –που περιλαμβάνει την επέκταση των επιδομάτων ανεργίας, την προκαταβολή άλλων επιδομάτων κ.λπ.– δεν αποτελεί φυσικά έκφραση ενός φιλανθρωπικού αισθήματος αλλά ανάγκη για τη διατήρηση μιας σχετικής κοινωνικής

δηλαδή σε περίπου 84% του καθαρού μισθού (καθώς δεν γίνονται κρατήσεις για την κοινωνική ασφάλιση). Το κομμάτι που συγχρηματοδοτείται από το κράτος και τον *Unédic* [τον γαλλικό ΟΑΕΔ] και το οποίο καταβάλλεται από το κράτος στην επιχείρηση ήταν σταθερό πριν από την κρίση του κορωνοϊού. Το έκτακτο σύστημα επιδοτούμενου μειωμένου ωραρίου που εισήχθη στις 26 Μαρτίου του 2020 προβλέπει ότι το «επίδομα μειωμένου ωραρίου που καταβάλλεται στον εργοδότη [...] καλύπτει τώρα το 70% του πρότερου μικτού μισθού του εργαζόμενου μέχρι του ποσού του ελάχιστου μισθού (SMIC) πολλαπλασιασμένου επί 4,5, με ελάχιστο ύψος 8,03 ευρώ την ώρα». Το βάρος που πέφτει στον εργοδότη επομένως εκμηδενίζεται για όλους τους εργαζόμενους των οποίων ο μικρός μισθός είναι χαμηλότερος από 4,5 φορές τον ελάχιστο μισθό. (Είναι πιθανή η ύπαρξη όρων στις επιχειρησιακές ή κλαδικές συλλογικές συμβάσεις που να προβλέπουν ότι οι επιχειρήσεις θα καταβάλλουν στους εργαζόμενούς τους πάνω από το 70% του μισθού τους σε περίπτωση επιβολής μειωμένου ωραρίου, ενώ υπάρχουν περιπτώσεις που οι εργοδότες αποφασίζουν μονομερώς να το κάνουν. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο εργοδότης καταβάλλει τη διαφορά). Το ελάχιστο ύψος των 8,03 ευρώ την ώρα καθιστά το ύψος της αποζημίωσης για τους εργαζόμενους που αμβιβονται με τον κατώτατο μισθό ίσο με το 100% του μισθού τους. Τέλος, η γραφειοκρατική διαδικασία έχει σε μεγάλο βαθμό απλοποιηθεί και επιταχυνθεί.

σταθερότητας (π.χ. για να μην ανακύψει το ζήτημα ταμπού της παύσης πληρωμών των ενοικίων).

Και υπάρχουν κι αυτοί που συνεχίζουν να εργάζονται, οι οποίοι είναι και οι περισσότεροι. Η τηλε-εργασία, που επίσης δεν είναι καθολική, υπολογίζεται ότι αφορά 8 εκατομμύρια εργαζόμενους (σχεδόν το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού, η πλειοψηφία των οποίων είναι στελέχη αλλά και πολλοί ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι).²⁷ Οι υπόλοιποι, δηλαδή ένα μεγάλο κομμάτι αν όχι η πλειοψηφία αυτών που εργάζονται «χειρωνακτικά», συνεχίζουν να εργάζονται στον χώρο εργασίας τους, παρά τον κίνδυνο της μετάδοσης του ιού.

Ενώ ορισμένοι παραγωγικοί κλάδοι σταμάτησαν εντελώς να λειτουργούν τον Μάρτιο –λ.χ. οι κατασκευές– έφτασε ήδη η στιγμή που πολλές βιομηχανίες θα ξεκινήσουν και πάλι να λειτουργούν. Αφού αρχικά συνέβαλαν ορισμένες φορές στο κλείσιμο των χώρων εργασίας, τα συνδικάτα διαπραγματεύονται τώρα με τους εργοδότες για να οργανώσουν τη γενική επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας.²⁸

Στην αυτοκινητοβιομηχανία, που έχει σταματήσει πλήρως να λειτουργεί από

---

27. Η παραγωγικότητα αυτών των νέων εργαζόμενων εξ αποστάσεως φαίνεται να είναι χαμηλότερη από το κανονικό. Διάφορες μελέτες που έχουν γίνει έχουν μέχρι στιγμής καταλήξει ότι η πλειοψηφία των εργαζόμενων είναι ικανοποιημένοι παρόλο που 55% από αυτούς έχουν παρατηρήσει αύξηση του ημερήσιου χρόνου εργασίας τους. Βλ. *Thuy-Diep Nguyen*, «*Télétravail en confinement: « Il est compliqué d'être aussi productif qu'en temps ordinaire*», *challenges.fr*, 7 Απριλίου 2020 και «*Le télétravail améliore-t-il la qualité de vie au travail?*», *veille-travail.anact.fr*, 20 Δεκεμβρίου 2018.

28. *Simon Chodorge*, «*Quelles usines françaises ont fermé à cause du Covid-19?*», *usinouvelle.com*, 18 Μαρτίου 2020.

τα μέσα του Μαρτίου,²⁹ έχουν υπογραφεί σχεδόν πανομοιότυπες συμφωνίες ανάμεσα στα πλειοψηφικά συνδικάτα και τη διοίκηση, τόσο στη Renault όσο και στην PSA [Peugeot, Citroen, Opel, κ.λπ.] (μπορεί κανείς να φανταστεί ποιος είναι ο συσχετισμός δύναμης στα εργοστάσια που έχουν αδειάσει από τους εργαζόμενούς τους). Αυτές οι συμφωνίες προβλέπουν τη διατήρηση του 100% του μισθού για τους εργαζόμενους που εντάσσονται στο μειωμένο ωράριο (το μέρος που δεν καλύπτεται από το κράτος θα χρηματοδοτηθεί από ένα ταμείο αλληλοβοήθειας στο οποίο συνεισφέρει η επιχείρηση καθώς και από τους ίδιους τους εργαζόμενους με τη μορφή της απώλειας ημερών άδειας). Προβλέπουν επίσης μέτρα που εγγυώνται την προστασία της υγείας των εργαζομένων, τη σταδιακή επανεκκίνηση της παραγωγής (ώστε να αποφευχθεί η υπερπαραγωγή), την αυξημένη ευελιξία της εργασίας η οποία θα επιτρέπει την εντατικοποίηση της παραγωγής αν αυτό καταστεί αναγκαίο (για παράδειγμα, εξαήμερες εβδομάδες εργασίας ή περιορισμό της πληρωμένης άδειας). Είναι πιθανό ότι συμφωνίες αυτού του είδους θα πολλαπλασιαστούν τις επόμενες εβδομάδες. Ο ρόλος των συνδικάτων θα μπορούσε να είναι σημαντικός για την επιστροφή στην εργασία υπό καλές συνθήκες, αλλά η βαθιά αδυναμία τους πιθανόν να κοστίζει τόσο στους εργαζόμενους όσο και στους εργοδότες και τη κυβέρνηση.

Καθώς η ανάκαμψη της οικονομίας θα είναι σταδιακή για τεχνικούς λόγους και για λόγους υγείας, ορισμένοι θεωρούν ότι αυτός ο αργός ρυθμός θα οφείλεται και σε κοινωνικούς λόγους. Πράγματι, μετά από

29. Εκτός από δραστηριότητες όπως η προμήθεια ανταλλακτικών, ειδικά για ασθενοφόρα, καθώς και οι δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης ή τα προγράμματα για την κατασκευή ιατρικών αναπνευστήρων.

τόσα ψέματα, κυνισμό και ανικανότητα, τίθεται το ερώτημα πώς θα αντιδράσει ο πληθυσμός στην τροφοδότηση της οικονομίας και της «εθνικής προσπάθειας» με δισεκατομμύρια ευρώ και στις νέες θυσίες που θα του ζητήσουν να κάνει. Πολύς κόσμος (κυρίως από τον ακτιβιστικό χώρο) υποστηρίζει ότι «την επόμενη μέρα» θα ξεσπάσουν οργισμένες αντιδράσεις χωρίς προηγούμενο – προφανώς, και η κυβέρνηση λαμβάνει υπόψη της αυτή την πιθανότητα.

Φυσικά ελπίζουμε να γίνει ένα τέτοιο άλμα, ακόμα κι αν το επίπεδο της αντίστασης των εργαζομένων μέσα στην περίοδο της καραντίνας δεν δίνει καλούς οiwονούς. Οπωσδήποτε, η πίεση στους μισθούς και τις τιμές, η άνοδος των ενοικίων, η πτώση του βιοτικού επιπέδου ώθησαν πρόσφατα πολλούς προλετάριους στους δρόμους, σε μια αναπάντεχη έκρηξη οργής, νέα ως προς τη μορφή της (τα Κίτρινα Γιλέκα). Αλλά αυτό το επεισόδιο του αγώνα ακολουθήθηκε από μια κινητοποίηση των προλεταρίων ενάντια στη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος η οποία ήταν πολύ αδύναμη και η οποία επέστρεψε στις κλασικές μεθόδους ως προς τη μορφή της. Η δυναμική της ταξικής πάλης δεν είναι μηχανική. Τι πυροδοτεί την εξέγερση; Σίγουρα όχι το γεγονός ότι έχουμε φτάσει στον πάτο (που θα ήταν ένα αβυσσαλέο επίπεδο φτώχειας ή η εγκαθίδρυση μιας δικτατορίας). Στο πρόσφατο έργο του, ο ιστορικός και ειδικός της δημογραφίας Emmanuel Todd υιοθετεί με τον δικό του τρόπο την υπόθεση της ανατροπής, την οποία συνδέει με τη «μαζική είσοδο στον εργασιμό βίο γενεών [...] που δεν έχουν γνωρίσει τον φτωχότερο κόσμο που υπήρχε στο παρελθόν: των οποίων η ύπαρξη εντασσόταν, πριν την ύφεση των

τελευταίων ετών, σε έναν κόσμο ευημερίας. Αυτές οι γενιές είναι πολύ πιο ευαίσθητες στην πτώση».³⁰

Παρότι μπορούμε να ελπίζουμε ότι η κρίση θα συμβάλει στον κλονισμό των προσχηματισμένων ιδεών για την εργασία (την αξία της, τη χρησιμότητά της, αν είναι αναγκαία ή όχι, την ιεραρχία των μισθών), ο δρόμος προς την κριτική της εκμετάλλευσης, που έχει σχεδόν εξαφανιστεί από τον ορίζοντα εδώ και χρόνια, είναι πιθανό ότι θα είναι μακρύς. Όσο για το μίσος για τον Μακρόν και την κυβέρνησή του, που νιώθει μια όλο και μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού, δεν είναι πιθανό να οδηγήσει στην κριτική του κράτους. Αντιθέτως, το (ήδη υπάρχον) αίτημα για την αναστροφή της πολιτικής του και η επιθυμία για μια κυβέρνηση που θα είναι πιο ικανή και θα βρίσκεται αληθινά στην υπηρεσία του λαού και όχι στην υπηρεσία των πιο ισχυρών καπιταλιστών, σίγουρα θα ενισχυθεί. Δεν είναι τόσο η βία των Κίτρινων Πιλέκων που απειλεί να επανεμφανιστεί όσο ο διαταξικός λόγος τους, γιατί και τώρα πολλά μικρά αφεντικά και τεχνίτες «υποφέρουν» πράγματι από την κρίση.

Η επιστροφή στους κοινωνικούς αγώνες (κανείς δεν μπορεί να προβλέψει πότε θα γίνει, ούτε υπό ποιες συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας) είναι πολύ πιθανό ότι θα χαρακτηριστεί από πολύ πιο μεγάλες σαββατιάτικες ταραχές από αυτές που συνέβησαν στις τελευταίες «πράξεις» των Κίτρινων Πιλέκων³¹ – των οποίων η τελετουργική διάσταση δεν θα αποφευχθεί,

30. Emmanuel Todd, *Les luttes de classes en France au xxie siècle*, Paris, Seuil, 2020, σ. 40.

31. (σ.τ.μ.) Κατά τη διάρκεια του κινήματος των Κίτρινων Πιλέκων πραγματοποιούνταν κάθε Σάββατο πορείες σε πολλές γαλλικές πόλεις που συχνά οδηγούσαν σε συγκρούσεις με την αστυνομία και σε καταστροφές της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας.

αφορώντας όμως κυρίως τους πιο κινητοποιημένους ακτιβιστές. Θα χαρακτηριστεί όμως επίσης και από τους ελιγμούς των ιδιαίτερα δραστήριων δήθεν ριζοσπαστών πολιτικών που θα επιχειρήσουν να πουλήσουν τα εναλλακτικά σκουπίδια τους στους οργανισμένους αλλά αποπροσανατολισμένους προλετάριους.

Φαντασιώσεις περί των «προαστίων»

Όπως ξέρουμε, ο όρος «προάστια» αναφέρεται στις γειτονίες όπου ζουν κατά κύριο λόγο προλετάριοι, που στη μικρότερη ή μεγαλύτερη πλειονότητά τους προέρχονται από κοινότητες μεταναστών από χώρες εκτός Ευρώπης. Τις πρώτες λίγες ημέρες μετά την 17^η Μαρτίου, πολύς κόσμος παρατήρησε, με χαρά ή με θλίψη, ότι σε ορισμένες από αυτές τις γειτονίες η καθημερινή ζωή ελάχιστα διαταράχθηκε και ότι δεν επιδεικνυόταν μεγάλος σεβασμός στην καραντίνα.³² Γενικά μιλώντας, όσον αφορά τα προάστια, αυτό που καταγγέλλεται από την άκρα δεξιά, εγκωμιάζεται από την άκρα αριστερά και το αντίθετο... Σε αυτή την περίπτωση, τα πράγματα είναι λιγότερο καθαρά, λιγότερο σαφή.

Η δυσκολία της επιβολής της καραντίνας σε αυτές τις γειτονίες μπορεί να εξηγηθεί από ένα συνδυασμό παραγόντων που προσιδιάζουν σε αυτές: υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, υπερπλήρες και σε κακή κατάσταση στεγαστικό απόθεμα, μια εντονότερη καθημερινή δραστηριότητα και πιο ανεπτυγμένοι κοινωνικοί

32. Η αστυνομία επίσης διαμαρτύρεται για τη συμπεριφορά των κατοίκων των πολύ πλούσιων γειτονιών (πολύ λιγότερες σε αριθμό και με πολύ λιγότερους κατοίκους), ειδικά στην πρωτεύουσα, που πιστεύουν ότι είναι υπεράνω του νόμου και που το πρόστιμο των 200 ευρώ δεν τους φοβίζει καθόλου.

δεσμοί³³ από ό,τι σε άλλες γειτονίες, ένα υψηλό ποσοστό του προλεταριακού πληθυσμού που είναι αναγκασμένο να συνεχίσει να εργάζεται, η συνήθης απόρριψη, έλλειψη εμπιστοσύνης και άγνοια των κρατικών αρχών, και συχνά η κακή γνώση της γαλλικής γλώσσας (της γλώσσας στην οποία δίνονται κατά κύριο λόγο οι οδηγίες υγείας). Τέλος, μια αστυνομική δύναμη που ούτε επιθυμεί ούτε, κυρίως, έχει τα μέσα να διαχειριστεί την πληθώρα περιορισμένων ταραχών που θα ξέσπαγαν από μια απόπειρα αυστηρής επιβολής της καραντίνας, η οποία διοικείται από μια ιεραρχία για την οποία η επιβολή της καραντίνας σε αυτές τις γειτονίες «δεν είναι προτεραιότητα».³⁴

Δεν είναι επομένως αναπάντεχο ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός προστίμων επιδόθηκαν, λ.χ., στις 17 Μαρτίου στο Seine-Saint-Denis, το φτωχότερο διαμέρισμα της Γαλλίας, αλλά ούτε επίσης και ότι ο κορωνοϊός θα μεταδοθεί και θα χτυπήσει περισσότερο τους πιο επισφαλείς προλετάριους. Επιπλέον, στα τέλη του Μαρτίου, σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση της μετάδοσης του ιού και ένα πολύ υψηλό ποσοστό θνησιμότητας σε αυτό το διαμέρισμα. Παρότι η μη τήρηση της καραντίνας στις εργατικές γειτονίες αδιαμφισβήτητα φταίει γι' αυτό

33. Σε όλες τις ιστορικές περιόδους, λόγω των στεγαστικών προβλημάτων, οι φτωχότεροι προλετάριοι είχαν διαφορετική σχέση με τον δρόμο. Αυτό οδήγησε έναν κοινωνιολόγο από το πανεπιστήμιο Paris 8 να πει ότι η καραντίνα είναι μια «αστική έννοια» που δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε αυτές τις γειτονίες... την ίδια στιγμή που 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ολόκληρη τη γη βρίσκονται σε καραντίνα, συμπεριλαμβανομένης της Ινδίας, των παραγκουπόλεων της Νότιας Αφρικής και των φαβέλων στη Βραζιλία (όπου μάλιστα οι κάτοικοι, τους οποίους έχει εγκαταλείψει το κράτος, αυτοοργανώνονται για να επιβάλουν την καραντίνα).

34. «Un confinement allégé pour les banlieues», *Le Canard enchaîné*, 25 Μαρτίου 2020.

(για τους λόγους που αναφέραμε παραπάνω), υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που εξηγούν γιατί η μετάδοση της ασθένειας είναι ευκολότερη εκεί, όπως οι στενότεροι και πιο ανεπτυγμένοι οικογενειακοί δεσμοί (οι ηλικιωμένοι περιβάλλονται περισσότερο από την οικογένειά τους), το γεγονός ότι η γενική κατάσταση της υγείας των κατοίκων είναι πολύ χειρότερη από τον μέσο όρο (λόγω της επισφάλειας), ο υποβαθμισμένος ιατρικός εξοπλισμός και η έλλειψη γιατρών – όλοι εκ των οποίων επιδεινώνουν τους παράγοντες κινδύνου.³⁵ Επιπλέον, φαίνεται ότι η κατάσταση είναι διαφορετική από πόλη σε πόλη και από γειτονιά σε γειτονιά: για παράδειγμα, η κατάσταση σε μια πολυσύχναστη και ζωντανή γειτονιά με πολλά καταστήματα και αγορές σε σχέση με την κατάσταση στις θανατηφόρες «εργατικές κατοικίες» όπου νεαροί αρσενικοί προλετάριοι πλήττουν στις πυλωτές των πολυώροφων κτιρίων αντί να είναι κλειδωμένοι μαζί με την υπόλοιπη οικογένειά τους μέσα σε στριμωγμένα διαμερίσματα (εν ολίγοις, η συνηθισμένη κατάσταση, στη χειρότερη εκδοχή της).

Αλλά η φερόμενη έλλειψη σεβασμού στους κανόνες της καραντίνας, η εικόνα των ανθρώπων (πόσο πολλών;) που συνεχίζουν «σαν να μην τρέχει τίποτα» τη ζωή τους, επιβεβαιώνει σε ορισμένους πανεπιστημιακούς ακτιβιστές ότι εδώ έχουμε να κάνουμε με ένα νέο επαναστατικό υποκείμενο. Ωστόσο, μετά από μερικές μέρες ταραχών, φαίνεται ότι η καραντίνα αρχίζει να τηρείται το ίδιο καλά, ή κακά, στα προάστια όπως και στην υπόλοιπη χώρα.

35. Maëlys Dolbois, «On vit un enfer dans les hôpitaux en Seine-Saint-Denis, il faut l'armée dans les rues», *actu.fr*, 27 Μαρτίου 2020 και «Coronavirus : la hausse des contaminés en Seine-Saint-Denis s'explique car le "département est sous médicalisé" selon un médecin du Samu», *francetvinfo.fr*, 3 Απριλίου 2020.

Ούτε ο ημερήσιος τοπικός τύπος φαίνεται να αναφέρει κάποια σημαντική αύξηση εμπρησμών κάδων απορριμμάτων ή ενέδρων σε μπάτσους και πυροσβέστες... αλλά ούτε και μείωσή τους – μια τοπική φωτιά, για παράδειγμα, ακολουθούμενη από ένα «λάθος» της αστυνομίας, παραμένει εξίσου «συχνό» φαινόμενο.

Και τι θα γίνει μετά;

Αυτή τη στιγμή είναι αδύνατο να γνωρίζουμε πόσο θα διαρκέσει η επιδημία και η υγειονομική κρίση, αλλά η καραντίνα δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' αόριστον. Σύντομα θα παρθούν μέτρα για να ξεκινήσει η σταδιακή επανεκκίνηση των τομέων που αυτή τη στιγμή βρίσκονται σε ακινητοποίηση, χωρίς να γίνει φανερό ότι θα τεθεί σε κίνδυνο η υγεία των εργαζομένων (κάτι που είναι μάλλον απίθανο αν δεν γίνουν μαζικά τεστ). Αναμφίβολα, στη μεταβατική περίοδο μετά την καραντίνα θα διατηρηθούν ορισμένοι κανόνες υγιεινής και ασφάλειας (κοινωνική αποστασιοποίηση, απαγόρευση των συναθροίσεων κ.λπ.) αλλά η καθημερινή ζωή και η εργασία θα ξαναρχίσει στο τέλος για όλους. Αλλά θα ξαναρχίσει «κανονικά»; Παρόλο που συνέχεια ακούμε ότι τίποτα δεν θα είναι το ίδιο πια, θα είναι πράγματι ο κόσμος που θα «ακολουθήσει» τόσο διαφορετικός;

Σίγουρα, η επόμενη περίοδος πρόκειται να είναι συνταρακτική. Η σταδιακή κάμψη αυτής της χωρίς προηγούμενο υγειονομικής κρίσης θα συμπέσει πιθανόν με μια περίοδο οικονομικής κρίσης, που θα έχει πολύ πιο κλασικά χαρακτηριστικά –και που έχει προαναγγελθεί εδώ και πολύ καιρό– και η οποία θα χτυπήσει σκληρά τις χώρες του κέντρου: διαρκής διάρρηξη της παραγωγής και του παγκόσμιου εμπορίου, χρεοκοπίες τραπεζών, καταστροφή στα-

θερού κεφαλαίου, κατεστραμμένοι αποταμιευτές, εκατομμύρια νέων άνεργων κ.λπ. Η κρίση είναι πιθανό ότι θα έχει τεράστια επίδραση στην παγκόσμια οικονομία. Για μια ακόμη φορά, είναι αδύνατο να προβλέψουμε την έκταση ή τη διάρκεια μιας τέτοιας κρίσης –για να μην αναφερθούμε στην πιθανότητα εμφάνισης νέων κυμάτων επιδημιών– ή αν θα ακολουθηθεί από ένα μεγάλο κύμα ανάπτυξης. Επιπλέον, δεν γνωρίζουμε καν πώς η οικονομία θα στηθεί πάλι στα πόδια της (ανάλογα με τον τομέα) τους επόμενους μήνες. Αλλά οι οικονομικές αναδιατάξεις θα αλλάξουν αναπόφευκτα τη μορφή της καπιταλιστικής παραγωγής και θα δώσουν τέλος στην αποκαλούμενη περίοδο της παγκοσμιοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού.

Ορισμένες τάσεις που ήδη είναι αισθητές είναι πιθανό ότι θα επιταχυνθούν: μετεγκατάσταση συγκεκριμένων βιομηχανιών στις χώρες του κέντρου,³⁶ προστατευτισμός, εκσυγχρονισμός συγκεκριμένων τομέων, προσανατολισμός της παραγωγής στο πλαίσιο μιας «οικολογικής μετάβασης» και καπιταλισμός που θα φορέσει τον μανδύα της οικολογικά υπεύθυνης βιώσιμης ανάπτυξης (μείωση των μεταφορών), ανανέωση της εγχώριας αγροτικής παραγωγής (οπωσδήποτε με κατεύθυνση προς την επάρκεια τροφίμων όσον αφορά τα λαχανικά και τα βιολογικά προϊόντα) κ.λπ. Σε ένα άλλο επίπεδο, η κρίση του κορωνοϊού θα ωθήσει αναμφίβολα τις Δυτικές χώρες προς έναν κόσμο που θα συγκροτείται από ασφαλείς ζώνες υγείας: γενίκευση της «τηλε-ύπαρξης» μέσω της ψηφιακής τεχνο-

36. «Με την αύξηση των μισθών στις αναδυόμενες οικονομίες και την ανάγκη μείωσης του οικολογικού αποτυπώματος των μεταφορών, αυτή η κίνηση είχε ήδη αρχίσει. Η στιγμή είναι κατάλληλη για να προχωρήσει περαιτέρω», Fanny Guinochet, «Vers un vaste mouvement de relocalisation ?», *L'Express*, 12 March 2020.

λογίας, 5G και τεχνητή νοημοσύνη (ειδικά στο πεδίο της υγείας, της υγιεινής και της κουλτούρας), οικολογικός μεταανθρωπισμός, επέκταση της τηλε-εργασίας (που μειώνει το κόστος ενοικίασης γης για τις επιχειρήσεις),³⁷ επέκταση της ουμπεροποίησης του εργατικού δυναμικού κ.λπ. Ένας σχεδόν τέλειος κόσμος, που προορίζεται μόνο για ένα κομμάτι του πληθυσμού, ο οποίος μπορεί μόνο να οξύνει τον ταξικό ανταγωνισμό και τη δυσaréσκεια στην επικράτειά του.

Στο μεταξύ, είναι ξεκάθαρο ότι μετά από μια περίοδο ανακωχής, οι προλετάριοι είναι αυτοί, που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, θα κληθούν να πληρώσουν τα δισεκατομμύρια που ξόδεψε το κράτος κατά τη διάρκεια της κρίσης και αυτά που έχασαν οι επιχειρήσεις. Στη Γαλλία, οι εργαζόμενοι αναμφίβολα θα αντιμετωπίσουν πάγωμα των μισθών, πληθωριστική πολιτική και περικοπές στα κοινωνικά προγράμματα, υπό το πρόσχημα της «εθνικής ενότητας» και της προσπάθειας «ανοικοδόμησης».³⁸ Την περίοδο της «υγειονομικής κατάστασης έκτακτης ανάγκης», η γαλλική κυβέρνηση έχει ήδη αποφασίσει μέσω διαταγμάτων να «χαλαρώσει» τους κανόνες για την πληρωμένη άδεια, τις υπερωρίες, τον χρόνο εργασίας κ.λπ.³⁹ Μόλις τελειώσει η κρίση, τι θα

παραμείνει από αυτά τα έκτακτα μέτρα; Θα ενσωματωθούν ορισμένα στη νομοθεσία, όπως συνέβη μετά το τέλος της «σύντομης» κατάστασης έκτακτης ανάγκης;⁴⁰ Οι πρώτες επιχειρησιακές συμφωνίες που υπογράφηκαν κατά την περίοδο του κορωνοϊού στην αυτοκινητοβιομηχανία στοχεύουν στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ευελιξίας της εργασίας. Και πάλι εδώ, δεν βλέπουμε ένα ακραίο σημείο καμπής αλλά μια βίαιη επιτάχυνση.

Η ανάγκη να βάλουν τους εργαζόμενους να πληρώσουν για την κρίση μπορεί να φαίνεται αντιφατική (και εν μέρει είναι) με αυτό που μπορεί να είναι ο νέος τρόπος ανάπτυξης τις επόμενες δεκαετίες, δηλαδή η επιστροφή του κράτους. Ένα κράτος το οποίο δεν θα είναι πια στην υπηρεσία συγκεκριμένων συμφερόντων μιας φράξιας των καπιταλιστών, αλλά που θα γίνει για μια ακόμη φορά το αναγκαίο εργαλείο για την καλή λειτουργία ολόκληρου του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Εκτός από τις προστατευτικές και εθνικιστικές οικονομικές πολιτικές (την επιστροφή ενός τμήματος της παραγωγής στη Γαλλία), το κράτος θα μπορούσε να «επανεφεύρει» την κοινωνική του πολιτική (μακριά από κάθε κεϋνσιανή φόρμουλα, για την οποία δεν έχει τα μέσα). Γιατί, για ένα σύγχρονο κράτος, ο έλεγχος του πληθυσμού σημαίνει ταυτόχρονα την εξασφάλιση της «προστασίας» του.

Οι προλετάριοι, όπως γνωρίζουμε, είναι πάντα πλεονάζοντες αλλά πάντα αναγκαίοι, πόσο μάλλον όταν εξασφαλίζουν μια τόσο υψηλή παραγωγικότητα όπως

37. Η τηλε-εργασία είχε ήδη εκτιναχθεί κατά τη διάρκεια των απεργιών του Δεκεμβρίου του 2019. Θα μπορούσε να επεκταθεί σε ένα ποσοστό από 30 μέχρι 45% των θέσεων εργασίας στο μέλλον.

38. «Αν η επιχείρηση θέλει να προχωρήσει σε μεγαλύτερη μετεγκατάσταση της παραγωγής, μπορεί να το κάνει, αλλά αυτό δεν μπορεί να είναι μόνο απόφαση των επιχειρήσεων, πρέπει να είναι και επιλογή της κοινωνίας», εκτίμησε το αφεντικό της PSA στις 6 Μαρτίου. Βλ. Fanny Guinochet, *ό.π.*

39. Ο Εργασιακός Νόμος και τα Διατάγματα του Μακρόν δίνουν ήδη τη δυνατότητα

τα για παράκαμψη πολλών διατάξεων του Εργατικού Δικαίου.

40. (σ.τ.μ.) Εδώ οι σύντροφοι/ισσες αναφέρονται στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης που κηρύχθηκε μετά τις επιθέσεις των ισλαμιστών το 2015.

στη Γαλλία. Αλλά γνωρίζουμε επίσης ότι το κράτος παίζει έναν όλο και πιο σημαντικό ρόλο στη συνολική αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης... Και η υγεία εντάσσεται εδώ. Πολλοί το ξέχασαν αυτό, συμπεριλαμβανομένων των καπιταλιστών, των οποίων τα κέρδη τίθενται τώρα σε κίνδυνο από τις «μεταρρυθμίσεις», τις περικοπές του προϋπολογισμού που οι ίδιοι επέβαλαν στο κράτος και πάνω από όλα στα νοσοκομεία. Είναι πράγματι η αδυναμία του κράτους, της πολιτικής του, των υπηρεσιών υγείας του που επέβαλαν την τρέχουσα καραντίνα, συμβάλλοντας στην καταβάρθρωση της οικονομίας. Οι μελλοντικές κυβερνήσεις αναμφίβολα θα δεχτούν πιέσεις προς την αντίθετη κατεύθυνση από διάφορες φράξιες των καπιταλιστών και θα βρεθούν μπροστά σε δύσκολα διλήμματα αναφορικά με την ενίσχυση ή τη διάλυση των δημόσιων υπηρεσιών, ανάλογα με τον τομέα, προκειμένου να αποτρέψουν την εκδήλωση μιας νέας κρίσης αυτού του είδους.

Το ίδιο δίλημμα θα προκύψει και σε σχέση με τα ζητήματα ασφάλειας. Για να κάνει τους προλετάριους να αντέξουν τις κακουχίες που τους περιμένουν, η κυβέρνηση θα πρέπει να χρησιμοποιήσει μεγάλες δόσεις προπαγάνδας (πιο αποτελεσματικής από ό,τι προηγουμένως). Θα πρέπει επίσης να ανασυγκροτήσει τα κατασταλτικά της όργανα σε κατάσταση ετοιμότητας και να τα βελτιώσει, καθώς τόσο στην περίπτωση του Covid-19 όσο και στην περίπτωση των Κίτρινων Πλέκων επέδειξαν για μια ακόμη φορά πολλές αποτυχίες και ανικανότητα διαχείρισης της κατάστασης, πέρα από πανάκριβες αλεξιπτωτικές παρεμβάσεις. Πώς θα αντιδράσει αύριο το κράτος σε μια εξέγερση μεγαλύτερης βιαιότητας και μεγέθους; Ορισμένα μέλη της τάξης των καπιταλιστών μπορεί να θέτουν αυτό το ερώτημα, αλλά διαφωνούν πάνω στις απαντήσεις. Σε

κάθε περίπτωση, αντί για τη «στρατιωτικοποίηση» των δρόμων, τον φασισμό οποιουδήποτε είδους ή την επαναφορά των ελέγχων στα [ευρωπαϊκά] σύνορα, το κράτος πρέπει να εστιάσει στην ανασυγκρότηση μιας ισχυρής και αποτελεσματικής αστυνομικής δύναμης, που θα απαιτήσει μια μεγάλη αύξηση του προσωπικού και τη σημαντική αύξηση του προϋπολογισμού (και το ίδιο ισχύει για το δικαστικό σώμα και τον στρατό). Αλλά είναι πολύ πιθανό ότι αν γίνουν επενδύσεις δεν θα είναι τόσο συνετές;⁴¹ δεν θα εστιάσουν στο προσωπικό, καθώς οι δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται πολύ ακριβοί, αλλά σε τεχνολογίες που είναι στη μόδα και που έχουν αποδείξει την αξία τους στην Ασία, όπως η τεχνολογία του γεωεντοπισμού, της ιχνηλάτησης μέσω εφαρμογών για smartphones,⁴² η αναγνώριση προσώπου κ.λπ. Αυτή η στρατηγική,

41. Δηλαδή μακροπρόθεσμα λιγότερο αποτελεσματικές για τον έλεγχο του πληθυσμού και επομένως εν τέλει λιγότερο δυσμενείς για τους προλετάριους.

42. Στη Νότια Κορέα, και όπως φαίνεται και σε ορισμένες πόλεις της Κίνας, τα προσωπικά δεδομένα των ασθενών αναρτώνται στο διαδίκτυο και μπορούν να ελεγχθούν από το σύνολο του πληθυσμού. Είναι επομένως δυνατό να ελεγχθεί σε πραγματικό χρόνο πού βρίσκονται οι φορείς και προς τα πού κινούνται. Αυτά τα δεδομένα ιχνηλάτησης συλλέγονται μέσω των λήψεων των καμερών επιτήρησης και μέσω της ανάλυσης των δεδομένων των τραπεζικών καρτών και των τηλεφώνων των ασθενών. Αν αρνηθούν να μοιραστούν αυτές τις πληροφορίες, οι απείθαρχοι ασθενείς διακινδυνεύουν να καταδικαστούν σε φυλάκιση έως δύο ετών. Όταν το τεστ ενός ασθενή βγαίνει θετικό, αποστέλλονται μηνύματα ειδοποίησης στους φίλους και την οικογένειά του. Βλ. «Coronavirus : en Corée du Sud, les malades sont suivis à la trace et en temps réel sur internet, Ici.fr, 23 Μαρτίου 2020. Πάνω σε αυτό το ζήτημα και για μια πολύ ζοφερή προοπτική των πραγμάτων βλ. Το άρθρο του Gideon Lichfield, «Il n'y aura pas de retour à la normale», terrestres.org, 24 Μαρτίου 2020.

που θα μπορούσε να είναι επωφελής από την άποψη της αύξησης του ΑΕΠ, είναι ωστόσο πιθανό ότι θα παρεμποδιστεί από το νομικό πλαίσιο των Δυτικών δημοκρατιών. Τίθεται ξανά και ξανά το ζήτημα του προϋπολογισμού, διότι, όπως είδαμε, οι κυβερνήσεις στην πραγματικότητα προσαρμόζουν τη στρατηγική τους ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Ακόμα κι αν η ομάδα του Μακρόν προσπαθήσει να κάνει τους ανθρώπους να ξεχάσουν τη χυδαία ανικανότητά του χτυπώντας ακόμα περισσότερο τους προλετάριους, η διαχείριση της κρίσης του κορνοβουίου που έκανε θα του κοστίσει σίγουρα μια μεγάλη μερίδα των υποστηρικτών του, ειδικά συγκεκριμένες φράξεις των καπιταλιστών, που θα στοιχηματίσουν σε κάποιο άλλο άλογο. Ωστόσο, προς το παρόν, δεν θα επιλέξουν ούτε τον Μελανσόν ούτε τη Λεπέν,⁴³ και καθώς η ορατότητα ως προς τις εξελίξεις είναι μηδαμινή, η διατήρηση του υφιστάμενου status quo μπορεί κάλλιστα να είναι το μοναδικό πολιτικό αποτέλεσμα.

Η Μαύρη Πανούκλα του 14^{ου} αιώνα πιθανώς τροφοδότησε την ιδέα για πολιτικές και θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις, μέχρι την Προτεσταντική Μεταρρύθμιση του 1517 (ανταπόκριση στην οργή του Θεού, εξαγνισμός των ηθών, αυστηρότερη συμμόρφωση προς τις θεϊκές προσταγές, πιο απλή ζωή, μείωση των καταχρήσεων κ.λπ.). Αλλά σύμφωνα με τον ιστορικό Claude Gauvard, «*Η μεσαιωνική κοινωνία δεν πήρε διδάγματα από την κρίση, [...] τίποτα δεν άλλαξε πραγματικά. Αντιθέτως, η κρίση*

43. Αν η οικονομική κρίση στην οποία βρίσκεται αυτή την περίοδο το κόμμα της Λεπέν (Rassemblement National) οδηγήσει στη διάλυσή του βάσει δικαστικής απόφασης και στον αποκλεισμό του από τις εκλογές θα ανοίξει το κουτί της Πανδώρας και θα αυξηθεί πολύ η αβεβαιότητα. Όλα θα είναι ανοιχτά από εκλογική άποψη.

*οδήγησε στην ανάπτυξη του ατομικισμού, την όξυνση της ξενοφοβίας και την οπισθοδρόμηση».*⁴⁴ Παρόλο που, στην ομιλία του στις 12 Μαρτίου, ο Πρόεδρος Μακρόν έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για τον πειρασμό της «εθνικιστικής οπισθοδρόμησης», η μετάδοση της επιδημίας έχει οδηγήσει όλες τις χώρες του κόσμου να κλείσουν τα σύνορά τους ή τουλάχιστον να περιορίσουν αυστηρά την είσοδο. Και παρόλο που είναι αλήθεια ότι ο ιός «δεν γνωρίζει σύνορα», οι άνθρωποι που είναι πιθανοί φορείς, και ιδιαίτερα οι ξένοι, διώχνονται ή αντιμετωπίζονται με καχυποψία σε όλες τις χώρες του κόσμου. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ξεκάθαρο ότι ο λόγος περί του τέλους των συνόρων, ότι έχουν καταστεί περιττά ή ότι το κλείσιμό τους είναι ανεφάρμοστο από τεχνική και νομική άποψη, θα έχει πολύ μικρή βαρύτητα στις επόμενες εκλογές... Σε αντίθεση με τον λαϊκιστικό λόγο και τις υποσχέσεις περί προστατευτισμού και εθνικής κυριαρχίας, τόσο από τα αριστερά όσο και από τα δεξιά (ας σκεφτούμε ορισμένες πλευρές της εξέγερσης των Κίτρινων Γιλέκων).⁴⁵ Μία από τις λίγες βεβαιότητες αυτή τη στιγμή είναι ότι ο «αριστερός», «αντικαπιταλιστικός» λόγος, που εδώ και πολλά χρόνια έχει εγκαταλείψει την κριτική της

44. Thibaut Le Gal, «Coronavirus : “Après la peste noire, la société médiévale n’a pas tiré les leçons de la crise”, rappelle l’historienne Claude Gauvard», 20minutes.fr, 27 Μαρτίου 2020.

45. Δεν θα πρέπει να παρερμηνευθεί η «κριτική» μας στο κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων. Δείτε για παράδειγμα το κείμενο Tristan Leoni, *Sur les Gilets jaunes. Du trop de réalité*, που είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση ddt21.noblogs.org. (σ.τ.μ.) Μια σύνοψη των βασικών θέσεων αυτού του άρθρου περιλαμβάνεται στο κείμενο του Ζιλ Ντωβέ, *Κίτρινο, Κόκκινο, Τρικολόρ ή Τάξη και Λαός* που μεταφράστηκε και δημοσιεύτηκε στο τρίτο τεύχος του περιοδικού *Το Διαλυτικό* (<https://dialytiko.espinblogs.net/2020/03/27/dauve275/>).

εκμετάλλευσης χάριν της κριτικής της παγκοσμιοποίησης, του 1%, των τραπεζών και του νεοφιλελευθερισμού, διατρέχει τον κίνδυνο να αποδειχτεί εντελώς χρεοκοπημένος την επόμενη περίοδο. Σε όλα τα επίπεδα, δεν υπάρχουν σημάδια ότι το μέλλον θα είναι ιδιαίτερα λαμπρό... Η εκδίκηση της βιολογίας είναι ανελέητη. Κι αν η εκδίκηση των προλετάρων δεν έχει ακόμα κηρυχθεί, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η όξυνση των οικονομικών προβλημάτων θα οδηγήσει στην όξυνση της ταξικής πάλης, πιθανόν με νέες μορφές.

17 Απριλίου 2020.

